

บทที่ ๑

หลักปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี

การประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ตามลัทธิธรรมเนียมนิยมประเพณีของคนไทยบรรดาที่เป็น พุทธศาสนิกชน นิยมใช้วิธีการบางอย่างในทางไสยศาสตร์ ซึ่งลัทธิพราหมณ์ถือว่าเป็นมงคล โดยนำมาดัดแปลงใช้ปะปนอยู่ด้วยเป็นพื้น หากแต่ว่าเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์และ รูปเคารพนั้น คงยึดถือเอาพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสิ่งสำคัญประจำและเป็นประธานในการประกอบพิธีตามประสงค์ ความศักดิ์สิทธิ์อันเกี่ยวข้องกับเทพดาอารักษ์ในทาง ลัทธิไสยศาสตร์ คงนับถืออยู่ในลำดับรองถัดจากพระรัตนตรัยลงมา ฉะนั้น ในการประกอบพิธี จึงต้องปฏิบัติหนักไปในทางต้องระมัดระวังมิให้เกิดมีความประมาทขาดความเคารพในพระรัตนตรัย และมีให้เป็นการบั่นรอนบ่อนพระวินัยในพระพุทธศาสนาเป็นประการสำคัญ ทั้งนี้เพราะบรรดา พุทธศาสนิกชนตั้งแต่โบราณกาลตลอดมาย่อมยึดถือว่า พระรัตนตรัยเป็นอุดมสรณะ เป็นที่พึ่งกำจัดภัย ได้อย่างประเสริฐสุด ไม่มีที่พึ่งอย่างอื่นจะดียิ่งขึ้นไปกว่า และเมื่อได้ถึงพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่งโดยการ แสดงความเคารพด้วยกาย วาจา ใจ มิได้ขาดตกบกพร่องเพราะประมาทแล้ว ก็ย่อมเป็นผู้มีอานุภาพ เป็นที่นับถือยำเกรงของเหล่าเทสิมานกาย มีเทพดาอารักษ์ และภูตผีปีศาจ เป็นต้น และจะไม่ถูก เหล่าเทสิมานกายนั้น ๆ ครอบงำเบียดเบียนข่มเหงด้วยประการใด ๆ ทั้งจะได้รับความคุ้มครองป้องกัน ปกป้องรักษาให้พ้นจากสรรพอันตรายภัยพิบัติทั้งปวงอีกด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้บรรดาพุทธศาสนิกชน ตั้งแต่โบราณกาลเป็นต้นมา จึงระมัดระวังไม่ยอมให้ขาดไตรสรณคมน์ และถือว่าความประพฤติ ด้วยความประมาททางกาย วาจา ใจ ที่ล่วงเกินมีเคารพในพระรัตนตรัยด้วยประการใด ๆ นั้น เป็นการขาดไตรสรณคมน์ และเมื่อขาดไตรสรณคมน์เสียแล้ว ก็จะมีบังเกิดผลตรงกันข้ามกับที่ได้ กล่าวมาแล้ว ในการประกอบพิธีกรรมใด ๆ อันปรารถนาบุญการกุศล หรือปรารถนาความสุขสวัสดีมงคล ก็ตาม ผู้ประกอบพิธีจึงจะต้องระมัดระวังไม่ให้มีการประมาทละเมิดในเรื่องนี้เป็นสำคัญยิ่งประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง บรรดาเหล่าพุทธศาสนิกชนนั้น ย่อมได้ชื่อว่าเป็นอุปัฏฐาก ผู้อุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา มีหน้าที่ต้องปฏิบัติกรให้เป็นไป เพื่อความสะอาดแก่พระภิกษุสงฆ์ ในอันปฏิบัติตามพระวินัยบัญญัติ ในทุกกาลทุกโอกาส กล่าวคือ นอกจากการบำรุงด้วยปัจจัยสี่ มีเครื่องนุ่งห่มและอาหารเป็นต้นแล้ว ในเมื่อมีกรณีกิจที่ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับพระภิกษุสงฆ์ จะด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ย่อมต้องถวายความสะอาดในเรื่องการปฏิบัติพระวินัย โดยอย่าให้ท่าน ขัดข้องต้องฝืนใจทำในสิ่งที่ขัดกับข้อบังคับของพระวินัยเป็นอันขาด ถ้าหากมีความประมาทและ ปฏิบัติผิดพลาดบกพร่องในเรื่องเหล่านี้แล้ว ก็จะมีกลายเป็นบุคคลผู้บั่นรอนพระวินัยใน พระพุทธศาสนา คือ ทำให้พระพุทธศาสนาเสื่อมโทรม ซึ่งนับว่าเป็นการทำบุญทำกุศลอย่างสูง อันบัณฑิตสรรเสริญยิ่งนัก ทั้งนี้เพราะพระพุทธศาสนาจะสืบอายุต่อไปได้ ก็ด้วยมีการรักษาพระวินัย บัญญัติ ฉะนั้น การปฏิบัติที่จะมิให้เป็นการบั่นรอนพระวินัยในพระพุทธศาสนา จึงนับว่า เป็นเรื่อง สำคัญอีกประการหนึ่ง และโดยนัยนี้ พุทธมามกบัณฑิตผู้โบราณจารย์ จึงได้แนะนำวิธีการในเรื่อง การปฏิบัติพิธีของพุทธศาสนิกชนไว้โดยประการต่าง ๆ เมื่อสรุปแล้วก็มีสาระสำคัญรวมลงใน หลักการและเหตุผลดังได้กล่าวเน้นมาแล้ว

อันพิธีการต่าง ๆ ซึ่งนับว่า เป็นทางปฏิบัติชอบของพุทธศาสนิกชนที่โบราณกษัตริย์ ได้แนะนำให้เป็นแบบอย่างไว้แล้วนั้น เมื่ออนุชนในชั้นหลังได้ปฏิบัติตามกันสืบต่อมา เมื่อเวลาล่วงมา ช้านานเข้าก็กลายเป็นลัทธิธรรมเนียมประเพณีของบ้านเมือง ตลอดจนเป็นประเพณีของ ประเทศชาติ แต่โดยที่บุคคลในชาติย่อมมีสภาพความเป็นอยู่แตกต่างกันโดยฐานะแห่งท้องถิ่น ชาติตระกูล การศึกษาอบรม กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา เหล่านี้เป็นต้น จึงเป็นเหตุให้การประกอบ พิธีกรรมนั้น ๆ ไม่เป็นระเบียบเสมอเหมือนเป็นอย่างเดียวกันได้อย่างแท้จริง อาจแบ่งได้เป็น อย่างประณีต ปานกลาง และอย่างหยาบ หรือมีฉะนั้นก็ปฏิบัติพิธีการนั้น ๆ ไปโดยพื้นเพื่อน เลอะเลือน แตกต่างห่างไกลออกไปจากหลักวิธีการที่โบราณกษัตริย์ได้แนะนำให้เป็นแบบอย่าง ไว้แล้ว แต่กาลก่อนนั้น โดยที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ หรือมิได้ซาบซึ้งถึงหลักการเหตุผล อันเป็นสาระสำคัญ

ฉะนั้น จากไปนี้จะได้นำหลักการปฏิบัติพิธีกรรมต่าง ๆ ของศาสนิกชนมารวมไว้ โดยสังเขปเท่าที่สามารถรวบรวมได้ และคงใช้หลักปฏิบัติชนิดปานกลางอย่างที่มีสามัญชนพึงปฏิบัติ ได้สม่ำเสมอเช่นเดียวกัน ในเบื้องต้นจะได้กล่าวถึงหลักทั่วไปในการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลภายใน เคหสถานบ้านเรือน ซึ่งต้องนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นประธานในการพิธีนั้น

หลักทั่วไปเกี่ยวกับปฏิบัติพิธีสงฆ์

ในการประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล จะเป็นงานอะไรก็ตาม ซึ่งเกี่ยวข้องจะต้องนิมนต์ พระสงฆ์มาปฏิบัติพิธีด้วยแล้ว เจ้าภาพจะต้องเตรียมดำเนินการในหลักใหญ่ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ทำกำหนดการและกำหนดเวลาไว้ล่วงหน้า
๒. จัดทำบัตรเชิญแขก
๓. จัดทำฎีกาไปนิมนต์พระ
๔. จัดทำความสะอาดและตกแต่งสถานที่
๕. จัดเครื่องปูลาดอาสน์สงฆ์และที่รับแขก
๖. จัดตั้งโต๊ะหมู่เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งตั้งเครื่องสักการบูชา
๗. จัดที่ตั้งน้ำพระพุทธรูป (สำหรับมงคลพิธี)
๘. จัดทำด้ายสายสิญจน์ (สำหรับมงคลพิธี)
๙. จัดเครื่องรับรองพระสงฆ์และรับรองแขก
๑๐. จัดเครื่องภัตตาหาร (ถ้ามีการเลี้ยงพระและเลี้ยงแขก)
๑๑. จัดเครื่องไทยธรรม
๑๒. จัดทำใบพวารณา (หากมีถวายเงินแทนจตุปัจจัย)
๑๓. จัดเตรียมเครื่องอุปกรณ์อื่น ๆ
๑๔. กำหนดตัวบุคคลผู้ช่วยเหลือเป็นกำลังในการปฏิบัติพิธี

คำอธิบายเหตุผลของหลักทั่วไปเกี่ยวกับการปฏิบัติพิธีสงฆ์

๑. การจัดทำกำหนดการและกำหนดเวลา

ก. กำหนดการ

กำหนดการนั้นคือ เมื่อจะมีการประกอบพิธีอะไรก็ตาม เจ้าภาพจะต้องได้ปรึกษาหารือ และกะกำหนดการงานล่วงหน้าไว้ให้เป็นที่แน่นอนว่า ในงานนี้จะมีอะไรบ้าง จะทำการอย่างไรในวันเวลาใด แล้วจดลงไว้ตามลำดับ และจะต้องแจ้งให้บุคคลอื่น ๆ ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องต้องช่วยเหลือปฏิบัติพิธีทราบโดยทั่วกัน เพื่อจะได้เตรียมการไว้ให้พร้อมสรรพตามหน้าที่ ก่อนถึงเวลาหรือฤกษ์ประกอบพิธี

ข. กำหนดเวลา

เรื่องกำหนดเวลาที่จะประกอบพิธีนั้น หากเป็นงานมงคลที่สำคัญซึ่งทำเป็นพิธีการใหญ่ เช่น งานอวาทวิวาหมงคล เป็นต้น เจ้าภาพควรไปขอให้ท่านผู้รู้วิชาโหราศาสตร์คำนวณหาฤกษ์ไว้ให้เพื่อจะได้กำหนดเดือน วัน และเวลาที่จะประกอบพิธีนั้น ๆ ให้ได้ฤกษ์งามยามดี ตามวิธีโหราศาสตร์ซึ่งนิยมกันอยู่ทั่วไปว่าเป็นส่วนประกอบอันสำคัญในการประกอบมงคลพิธี แต่ถ้าการงานนั้น ๆ ได้จัดทำขึ้นเพียงเล็กน้อย และเจ้าภาพจะไม่ถือเรื่องฤกษ์ยามเป็นสำคัญนักแล้ว จะพึงเลือกเอาวันใดวันหนึ่งที่นับว่าเป็นศุภโยค ศุภดิถี ซึ่งในตำราโหราศาสตร์ได้กำหนดไว้ว่าเป็นวันควรทำการมงคลได้

๒. จัดทำบัตรเชิญแขก

เมื่อได้กำหนดเวลาที่จะประกอบพิธีแล้ว หากเจ้าภาพมีความประสงค์จะเชิญแขก ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือหรือญาติมิตรมาร่วม เพื่อเป็นเกียรติยศในงานด้วย ก็พึงจัดเตรียมทำบัตรเชิญขึ้นตามจำนวนแขกที่ประมาณว่าจะเชิญมาร่วมในงาน ในเบื้องต้นควรทำบัญชีรายนามแขกที่จะเชิญทั้งหมดขึ้นไว้เสียก่อนให้เรียบร้อย ทั้งนี้เพื่อประโยชน์จะได้ประมาณการทำบัตรได้ครบถ้วนถูกต้อง และเป็นประโยชน์ในการจัดเตรียมเครื่องรับรองและอื่น ๆ ได้อีกด้วย ส่วนข้อความในบัตรเชิญควรจะมีอย่างไรมานั้น ย่อมมีแบบอย่างอยู่ทั่วไป ข้อสำคัญก็เป็นการแจ้งกำหนดการ กำหนดเวลา และสถานที่ที่จะประกอบพิธีไปให้ทราบ เพื่อจะได้มาร่วมพิธีโดยพร้อมเพรียงกันเท่านั้น อนึ่งการวางบัตรเชิญแขกนั้น ก็ควรได้ทำในเวลาอันสมควร คืออย่าให้เนิ่นไปนักและอย่าให้กระชั้นไปนัก เพราะถ้าวางบัตรเนิ่นไปนัก แขกอาจลืม กระชั้นไปนักก็อาจกลับตัวไม่ทัน เกรงจะเป็นเรื่องขลุกขลักไม่เรียบร้อยจึงเห็นควรวางบัตรอย่างเนิ่นไม่เกิน ๑๕ วัน อย่างกระชั้นไม่น้อยกว่า ๗ วัน ทั้งนี้เว้นแต่เป็นงานที่ได้จัดขึ้นโดยกะทันหัน

๓. จัดทำฎีกานิมนต์พระ

การจัดทำฎีกานิมนต์พระนั้น ก็เป็นทำนองเดียวกับการทำบัตรเชิญแขก คือเป็นการแจ้งรายการประกอบพิธีนั้น ๆ เท่าที่พระท่านจะต้องปฏิบัติ เช่นเจริญพระพุทธมนต์ และรับอาหารบิณฑบาต เป็นต้น พร้อมทั้งระบุกำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประกอบพิธีให้ท่านทราบ โดยชัดเจนและการวางฎีกานิมนต์พระนี้ อาจไม่ต้องทำเป็นรายองค์อย่างบัตรเชิญแขก ทำถวายเจ้าอาวาส หรือองค์ใดองค์หนึ่งเพียงฉบับเดียว แล้วระบุจำนวนพระที่ต้องการนิมนต์ไว้ในฎีกาทงพระท่าน จะจัดนิมนต์ให้จนครบจำนวนเอง แต่ถ้าเป็นการนิมนต์พระต่างวัด หรือหากเจ้าภาพมีความจำนนนิมนต์เจาะจงพระแต่ละองค์ ซึ่งอยู่ต่างวัดกัน หรือเป็นการนิมนต์พระเถระผู้ใหญ่ จึงควรทำฎีกาเป็นรายองค์ แต่ในกรณีนิมนต์เจาะจงพระในวัดเดียวกัน อาจระบุนามพระลงไว้ในฎีกาฉบับเดียวกันก็อาจทำได้ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการนัดหมายพร้อมเพรียงกันทางฝ่ายพระสงฆ์

อนึ่ง เรื่องจำนวนพระที่นิมนต์มาในพิธีมงคลต่าง ๆ นั้น เป็นเรื่องสุดแต่เจ้าภาพจะศรัทธาไม่มีกฎเกณฑ์แบบแผนจำกัดจำนวนไว้ประการใด เป็นแต่ในพิธีหลวงตามธรรมดาจะนิมนต์ ๑๐ รูป เป็นอย่างต่ำ ตามบ้านราษฎรนิยมเพียง ๕ รูปเป็นพื้น ลดลงจากของหลวงกึ่งหนึ่ง หากจะมากขึ้นไปก็เพียง ๗ หรือ ๙ รูป เป็นอย่างมาก ทั้งนี้อาจเป็นโดยมารยาทของผู้มีแบบคายแต่โบราณมิให้มีจำนวนเท่าเทียมกับของหลวงก็อาจเป็นได้ ส่วนในงานอวาทวิวาหมงคลโดยเฉพาะนั้น มักนิยมจำนวน ๘ รูปเป็นพื้น ซึ่งจำนวนนี้ไปพ้องกับมงคล ๘ ของลัทธิพราหมณ์ จึงเข้าใจว่าคงต้องการให้เป็นมงคลอย่างสมบูรณ์สำหรับพิธีแต่งงาน ทำนองเดียวกับการจัดขันหมากต้องจำกัดให้มีหมาก ๘ ผล พลู ๘ เรียง ๆ ละ ๘ ใบ และสิ่งอื่น ๆ ก็ต้องจำนวน ๘ ทั้งนี้ พระที่นิมนต์มาประกอบพิธีจึงต้องมีจำนวน ๘ ไปด้วย เพื่อให้สมบูรณ์ตามแบบตามลัทธิพราหมณ์ดังกล่าวแล้ว จึงได้ถือเป็นธรรมเนียมนิยมสืบมา

สำหรับจำนวนพระ ๔ รูปนั้น ใช้ในเรื่องการศพโดยเฉพาะมาแต่โบราณนานแล้ว จึงไม่นิยมที่จะนิมนต์ไปในงานพิธีอื่น ๆ ด้วยเกรงเข้าใจผิดคิดไปในทางไม่เป็นมงคลแก่งาน จึงเลยเป็นข้อห้ามเกิดเองโดยไม่มีใครบัญญัติ และถือเป็นธรรมเนียมประเพณีอย่างชัดเจนไปแล้ว

ในเรื่องนิมนต์พระไปทำบุญที่บ้านซึ่งมีการเลี้ยงพระด้วยนั้น มีข้อห้ามเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติอยู่ประการหนึ่ง คือ ห้ามมิให้ผู้นิมนต์ออกซื้ออาหารที่จะเลี้ยงพระ ถ้าออกซื้ออาหารพระจะรับนิมนต์ไม่ได้ เพราะมีสิกขาบทบัญญัติห้ามไว้ ทั้งนี้พึงกล่าวรวม ๆ ว่านิมนต์รับอาหารบิณฑบาตด้วยก็พอ

๔. จัดทำความสะดวกและตกแต่งสถานที่

เรื่องสถานที่สำหรับประกอบพิธีนั้น ก็นับว่าเป็นการสำคัญมากในการจัดงานพิธี ซึ่งเจ้าภาพจะต้องพิจารณาก่อนสิ่งอื่น กล่าวคือก่อนที่จะตกลงนิมนต์พระและวางบัตรเชิญแขกมาในงาน ใครบ้าง เป็นจำนวนเท่าไร จะต้องพิจารณาสถานที่เสียก่อนว่า มีที่สำหรับพระและสำหรับรับรองแขกไว้กว้างขวางเพียงใด เท่าที่พระและแขกจะไม่ต้องถึงลำบากเดือดร้อนและขัดข้อง

เพราะการที่จะไปนิมนต์พระและเชิญแขกมาให้ได้รับความลำบากเดือดร้อนและขัดข้องนั้น ย่อมจะ
ไม่เป็นมงคลแก่งานและแก่ตัวเจ้าภาพเอง ฉะนั้นในการประกอบพิธีจึงจำเป็นต้องได้สถานที่
อันเหมาะสม คือ มีลักษณะกว้างขวางพอสมควร สะอาดเรียบร้อย อากาศปลอดโปร่ง และมี
ทางเข้าออกสะดวก ทั้งนี้ เจ้าภาพจะต้องจัดขนย้ายสิ่งที่ตั้งกีดขวางออกไปเสียชั่วคราว แล้วจัดทำ
ความสะอาดกำจัดสิ่งปฏิกูล และเมื่อจำเป็นอาจถึงต้องเปิดฝาด้านใดด้านหนึ่งออกเสียชั่วคราว
เพื่อให้มีอากาศปลอดโปร่ง ส่วนทางเข้าออกก็ควรพิจารณา ซ่อมแซม แปลง ถนนทางที่ลุ่มต่ำมีน้ำ
เฉอะแฉะหรือซ่อมสะพานที่ชำรุด เพื่อให้ผู้ที่มาในงานสะดวกสบายในการเข้าออก และตลอดเวลา
ที่อยู่ในบ้านงาน จึงนับว่าเป็นเกียรติยศและเป็นสวัสดิมงคลแก่เจ้าภาพโดยแท้จริง

๕. จัดเครื่องปูลาดอาสนสงฆ์และที่รับแขก

เมื่อได้จัดทำความสะอาดและตกแต่งสถานที่ในบริเวณประกอบพิธีเป็นการเรียบร้อยแล้ว
ดีแล้ว จึงจัดอาสนสงฆ์ และที่รับรองแขกไว้ให้พร้อมสรรพ คือ

ก. การจัดอาสนสงฆ์

การจัดอาสนสงฆ์มีเป็น ๒ อย่าง สุดแล้วแต่จะสะดวกในอย่างไรอย่างหนึ่ง คือถ้าใน
บริเวณพิธีสงฆ์จะเป็นชั้นบนหรือชั้นล่างของบ้านก็ตาม มีการจัดให้คฤหัสถ์ผู้เป็นแขกหรือผู้ปฏิบัติพิธี
นั่งเก้าอี้ จะต้องจัดอาสนสงฆ์ให้อยู่สูงกว่าพื้นประมาณ ๑ ศอก โดยจะต้องเตียงต่อกัน หรือยกแคร่
ปูพื้นเป็นการชั่วคราวก็ได้ ต้องให้มีส่วนยาวไปพอกับจำนวนพระที่จะนิมนต์มาในพิธีนั่งได้อย่าง
หลวม ๆ อย่าให้คับแคบถึงพระต้องนั่งเบียดเสียดกัน ส่วนกว้างของอาสนสงฆ์ก็ต้องให้กว้าง
พอสมควรที่จะวางสำหรับกับข้าวและเครื่องรับรองอื่น ๆ ได้โดยสะดวก ถ้าในบริเวณพิธีสงฆ์ได้จัดให้
คฤหัสถ์นั่งกับพื้น อาสนสงฆ์จะจัดไว้กับพื้นตามธรรมดาก็ได้ ที่สำหรับพระนั่งจะใช้อาสนะที่จัดทำไว้
เป็นเฉพาะรูป หรือจะใช้ปูลาดด้วยผ้าขาวก็ได้

สุดแต่ให้แสดงว่าเป็นที่พิเศษสำหรับพระนั่งโดยเฉพาะ และควรมีหมอนอิงไว้สำหรับ
พระองค์ละใบเท่าจำนวนพระ ข้อสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ อาสนสงฆ์จะต้องจัดให้พระนั่งโดยมี
เบื้องขวาอยู่ทางพระพุทธรูป ห้ามมิให้จัดให้พระสงฆ์นั่งโดยมีเบื้องซ้ายอยู่ทางพระพุทธรูปเป็นอันขาด
ถ้ามีความจำเป็นเกี่ยวกับสถานที่จำกัด ก็ให้ตั้งพระพุทธรูปผินพระพักตร์ออกมาทางพระสงฆ์ เช่น
อย่างพระประธานในอุโบสถก็ใช้ได้

ข. การจัดที่รับรองแขก

ที่รับรองแขก ควรจัดไว้ในที่ต่อเนื่องกับบริเวณพิธีสงฆ์ โดยให้แขกได้มองเห็นการ
ปฏิบัติพิธีสงฆ์ได้ทั่วถึงกัน เว้นแต่ในกรณีจำเป็น เช่นต้องจัดพิธีสงฆ์ในชั้นบนของบ้าน ทั้งนี้เนื่องด้วย
ต้องการให้แขกได้นั่งใจเลื่อมใสในบุญกุศล และได้ร่วมอนุโมทนาด้วยอย่างแท้จริง หากเป็นการจัด
เก้าอี้ให้แขกนั่ง ต้องจัดเตรียมไว้ให้พอกับจำนวนแขกที่เชิญมา และเมื่อเหลือเผื่อขาดได้อีกตามสมควร

๖. จัดตั้งโตะหมู่เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปพร้อมทั้งเครื่องสักการบูชา

เรื่องโตะหมู่ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นประธานในการพิธีนั้น เจ้าภาพควรถือเป็นสิ่งสำคัญประการหนึ่งด้วย เพราะเมื่อได้จัดงานพิธีขึ้นเป็นงานมีเกียรติยศ และเพื่อเป็นสิริมงคลเป็นการใหญ่ขึ้น แล้วอะไร ๆ ก็แสวงหามาใช้ได้อย่างสมเกียรติ แต่โตะหมู่ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปไม่ถือเป็นเรื่องสำคัญ มีอะไรที่พอใช้ตั้งได้ก็เอามาใช้เพื่อขอไปที เช่นนี้ ย่อมนับว่าเป็นการบกพร่องเป็นอย่างมาก ควรนับอยู่ในประเภทมีความประมาทขาดความเคารพในพระรัตนตรัย ด้วยไม่ถือเป็นสำคัญ อันจะเป็นเหตุให้การนับถือพระไตรสรณคมน์พื้นเพื่อนเลอะเลือนไปได้ และอาจเกิดเป็นโทษขึ้นได้ต่าง ๆ ดังได้กล่าวมาในเบื้องต้นนั้นแล้ว

ฉะนั้น เมื่อได้จัดงานพิธีขึ้นเกี่ยวข้องด้วยต้องมีพิธีสงฆ์แล้ว เจ้าภาพควรพยายามจัดหาโตะหมู่เพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปและเครื่องสักการบูชาให้ได้อย่างดีพอสมควร คือ ควรได้โตะหมู่บูชาที่มีลักษณะสะอาดงดงาม จะเป็นหมู่ ๕ หมู่ ๗ หรือหมู่ ๙ ก็สุดแต่จะหาได้ และให้พอเหมาะกับสถานที่ หากหาโตะหมู่ไม่ได้จริง ๆ ก็ควรจัดเป็นโตะเดี่ยวซ้อนกัน ๒ ชั้น หรือ ๓ ชั้น ให้ได้ชั้นล่างใหญ่แล้วเล็กขึ้นไปตามลำดับ เหลือเป็นชั้นยื่นออกไปพอรวงเครื่องสักการบูชาได้ ควรจัดให้แลดูสะอาดตา เช่น บุผ้าขาวคลุมเสียก็นับว่าใช้ได้ และโดยนัยนี้ควรจัดหาโตะให้ได้ขนาดสูงในลำดับเดียวกับโตะหมู่ซึ่งเขาทำไว้โดยมีมาตรฐานพอเหมาะพอควรแล้วนั้น คือ ให้ฐานพระพุทธรูปอยู่สูงในลำดับศีรษะของผู้นั่งคุกเข่าตั้งตัวตรงเวลาเข้าทำสักการบูชาเป็นพอเหมาะ ไม่ควรตั้งพระพุทธรูปให้อยู่สูงหรือเตี้ยกว่าลำดับดังกล่าวมานี้ ชั้นโตะตัวที่ประดิษฐานพระพุทธรูปก็ไม่ควรตั้งเครื่องสักการบูชาในชั้นที่ลดหลั่นลงมาตามลำดับ ถ้าจำเป็นก็ควรหาโตะเล็กขนาดพอเหมาะกับฐานพระตั้งรองพระพุทธรูปให้สูงเพิ่มขึ้นเสียอีกชั้นหนึ่งจึงควร

เครื่องสักการบูชาชั้นนั้น ควรจัดให้มีพวงมาลัย คือมีกระถางรูป ๑ เชิงเทียน ๒ แจกันดอกไม้ ๒ พานดอกไม้ ๒ เท่านั้นก็พอดีแล้ว หากมีมากกว่านี้ ก็จงพยายามจัดตั้งให้มีลักษณะเรียบร้อยงดงาม อย่าให้แลดูเป็นรกรุงรังบังพระพุทธรูป ต้องให้แลเห็นพระพุทธรูปได้อย่างเด่นชัดจึงควร

เวลาประกอบพิธีพึงจุดธูปปักที่กระถางรูปเพียง ๓ ดอก หรืออย่างมากไม่เกิน ๕ ดอก เพราะจุดธูปมากถึงมีควันตระหลบจะทำให้พระสงฆ์ลำบาก อาจเกิดโทษขึ้นได้ ปักเทียนเพียง ๒ เล่ม ควรได้เทียนขี้ผึ้งแท้นกราว ๔ บาท และไม่ต่ำกว่า ๒ บาท เพื่อให้จุดอยู่ได้นานตลอดพิธีพระแจกัน พานดอกไม้ ควรจัดให้มีลักษณะงดงาม ควรได้ดอกบัว และดอกไม้หอมอื่น ๆ

การอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐาน ณ ที่บูชา ซึ่งจัดเตรียมไว้นั้น ควรทำในเวลาใกล้จวนจะถึงเวลาเริ่มประกอบพิธี คือ ภายหลังจากได้ทำธุระกิจอื่น ๆ อันจักต้องทำในที่ตรงนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว และเมื่อได้อัญเชิญมาประดิษฐานแล้ว ห้ามทำการข้ามกราบ หรือแสดงกิริยาอาการเป็นอคารวะ ด้วยประการใด ๆ ในที่เฉพาะพระพักตร์พระพุทธรูปเป็นอันขาด ทั้งนี้ด้วยเกรงจะเป็นการประมาทอาจกระทบกระเทือนหวั่นไหวด้วยการถือพระไตรสรณคมน์ดังกล่าวมาแล้ว

อนึ่ง การจัดตั้งโตะที่ประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นประธานในพิธีสงฆ์ดังกล่าวทั้งนี้ จักต้องตั้งให้พระพุทธรูปผินพระพักตร์ไปทางเดียวกับพระสงฆ์เสมอ ด้วยมีความหมายว่า พระสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เว้นแต่มีความจำเป็นเกี่ยวในเรื่องสถานที่ ซึ่งจะต้องให้พระสงฆ์สั่งมีเบ็อง ซ้ายอยู่ทางพระพุทธรูปแล้ว จึงต้องตั้งพระพุทธรูปผินพระพักตร์ออกมาทางพระสงฆ์ เป็นอันไม่ต้อง เข้าแถวกับพระสงฆ์ ดังได้กล่าวมาแล้วในเรื่องการจัดอาสนสงฆ์นั้น สำหรับเรื่องทิศทางที่จะ ประดิษฐานพระพุทธรูปให้ผินพระพักตร์ไปสู่ทิศไหนนั้น ด้วยถือว่าพระพุทธเจ้าเป็นโลกอุดร มิฉะนั้น ก็ทิศตะวันออกเป็นพื้น แต่ในเรื่องนี้เห็นว่าจะไม่จำเป็นต้องจำกัดเช่นนั้น ผินพระพักตร์ไปทิศใด ๆ ก็ไม่เกิดโทษ และไม่มีความห้ามด้วยประการใด ๆ เป็นอันแล้วแต่สถานที่จะอำนวยให้ประดิษฐาน ได้เหมาะสมเพียงไร ก็พึงทำได้ทั้งนั้น

การอัญเชิญรูปเคารพมาประดิษฐานในมณฑลพิธีดังกล่าวมานี้ นอกจากมีพระพุทธรูปแล้ว หากยังมีคัมภีร์พระธรรม และรูปพระอรหันตสาวกอยู่อีก ก็ควรอัญเชิญมาประดิษฐานไว้เพื่อ ให้พร้อมพระรัตนตรัยด้วย ก็ยิ่งดี

๗. จัดตั้งที่น้ำพระพุทธรูป

ในการประกอบพิธีมณฑลทุกพิธี จะต้องจัดที่น้ำพระพุทธรูปตั้งไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ องค์ที่เป็นประธานในพิธีด้วย ทั้งนี้เพื่อจักให้เป็นที่อยู่ประมุขอานุภาพแห่งพระพุทธปริตรลงไว้ในน้ำ เรียกว่า “ปริตรโตก” น้ำพระปริตร หรือน้ำพระพุทธรูป และเมื่อเสร็จพิธีแล้วพระท่านจักได้ ประพรมให้แก่เจ้าภาพและแขกผู้มาร่วมพิธี และประพรมเคหสถานบ้านเรือน ด้วยเป็นประเพณี ของพุทธศาสนิกชน นับถืออยู่ว่า น้ำพระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นของคลัง อาจสามารถกำจัด เสียได้ซึ่งเสนียดจัญไร สรรพอุปัทวันตราย และสิ่งเพิ่มพูนสรรพสิริสวัสดิมงคลโดยประการทั้งปวง

ภาชนะสำหรับใช้เป็นที่ใส่น้ำพระพุทธรูปนั้น ในปัจจุบันได้ทำเป็นขันหล่อด้วย โลหะ มีลวดลายแสดงสิ่งอันเป็นมงคลไว้สำหรับเป็นที่ใส่น้ำพระพุทธรูปโดยเฉพาะ เรียกว่าครอบ น้ำมนต์ มีอยู่แพร่หลายแล้ว แต่หากไม่ได้เช่นนั้น ก็พึงใช้ขันมีเชิงซึ่งทำด้วยโลหะสัมฤทธิ์ ทองเหลือง ทองลงหิน หรือแม้ที่สุดใช้บาตรพระหรือบาตตินอย่างคนโบราณชอบใช้ก็ได้ทั้งนั้น เป็นแต่พึงระวังให้ได้เป็นของสะอาดควรแก่เป็นที่รับรองสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วก็ควรทั้งสิ้น ภาชนะที่ห้าม ก็คือสิ่งที่ทำด้วยเงินและทองไม่ควรใช้ เพราะเป็นสิ่งอนามาส พระสงฆ์จับต้องไม่ได้ด้วยมีพระวินัย บัญญัติห้ามไว้

น้ำที่จะใส่น้ำมนต์นั้น ควรเป็นน้ำที่สะอาด เช่น น้ำประปา หรือหากใช้น้ำใน แม่น้ำ ลำคลอง ก็ควรกรองเสียให้สะอาดก่อน แต่ห้ามไม่ให้ใช้น้ำฝน ทั้งนี้เห็นจะเป็นด้วยถือว่า น้ำอันจะเป็นของศักดิ์สิทธิ์ จะต้องได้มาจากแม่พระธรณี ส่วนน้ำฝนนั้นได้มาจากทางอากาศ จึงไม่นิยมใช้ และควรใส่น้ำแต่เพียงค่อนข้างน้อย อย่าให้ถึงเต็มเปี่ยม สิ่งที่ควรใส่น้ำมนต์ด้วยก็คือ ดอกบัว (หรือใบเงิน ใบทอง มีเพียงเล็กน้อยพอเป็นสังเขป) นอกจากนี้จะต้องมีเทียนน้ำมนต์ ๑ เล่ม ใช้ชี้ฝั่งแท้

หนัก ๑ บาท หรือ ๒ บาท ตัดไว้ที่ชั้นน้ำมัน แต่ยังไม่ต้องจุดเทียนน้ำมันนี้ควรให้มีไส้ใหญ่พอสมควร เมื่อจุดแล้ว จะได้ไม่ดับง่าย และสะดวกในเวลาพระท่านหยดดอกเทียนลงในน้ำมัน

๘. จัดทำด้วยสายสิญจน์

สายสิญจน์หรือที่เรียกเป็นคำศัพท์ว่า “สิญจนสูตร” นั้น คือเส้นด้ายยาว ๆ สำหรับใช้วงรอบเคหสถานบ้านเรือน หรือรอบบริเวณที่ประกอบพิธีมงคล และสำหรับถวายให้พระถือในเวลา สวดมนต์ในการมงคลพิธีทั้งปวง แต่โบราณได้จัดทำขึ้นด้วยพิธีที่เรียกว่าเสก คือร่ายมนต์ให้ศักดิ์สิทธิ์ จึงเรียกว่าสายสิญจน์ แปลว่า “สายเสก”

บุคคลผู้จะพึงทำสายสิญจน์ได้นั้น จำเป็นจะต้องได้เคยบวชเรียนศึกษาในทางศาสนา ได้เล่าปณสวดมนต์ภาวนาอยู่บ้างตามสมควร แม้ด้ายสายสิญจน์สำหรับใช้ในพิธีหลวง แต่โบราณก็ต้องให้เจ้าพนักงานในกรมราชบัณฑิตทำ และพระราชพิธีใหญ่ ๆ เช่น พระราชพิธีตรุษ ซึ่งจำเป็นต้องใช้ด้ายสายสิญจน์ด้ายมงคลเป็นจำนวนมาก ๆ แล้วปรากฏตามความในจดหมายเหตุครั้งโบราณว่า กรมสนมเบิกด้ายดิบมอบให้สังฆการีไปนิมนต์พระสงฆ์พระราชาคณะ อำนวยการจัดทำให้ ดังนั้นก็มีทั้งนี้พึงเห็นว่า เรื่องการจัดทำด้ายสายสิญจน์ในการพิธีมงคลนั้น ตามประเพณีโบราณถือเป็นเรื่องสำคัญเพียงไร แต่ในสมัยปัจจุบันเข้าใจว่าจะไม่มีใครสนใจกันในเรื่องนี้เท่าใดนัก เพราะเมื่อต้องการทำพิธี ก็ไปซื้อสายสิญจน์สำเร็จรูปมาจากท้องตลาด ซึ่งมีขายอยู่ดาษดื่น แต่สายสิญจน์สำเร็จรูปที่เขาทำขาย หรือแม้ทำขึ้นใช้เองแต่ไม่ได้ทำพิธีเสกนั้น คงไม่นับว่าเป็นด้ายสายสิญจน์สมบูรณ์แบบตามประเพณีโบราณ เพราะไม่ได้เสก

ฉะนั้น จึงเห็นควรได้แนะนำวิธีทำด้ายสายสิญจน์ และการวงด้ายสายสิญจน์ตามประเพณีโบราณไว้ ณ ที่นี้ เพื่อประกอบให้สมบูรณ์ในเรื่องระเบียบปฏิบัติพิธี คือ

ก. การจัดด้ายสายสิญจน์

การทำด้ายสายสิญจน์ เรียกว่าจับสายสิญจน์ ด้ายที่จะจับสายสิญจน์ควรใช้ด้ายดิบชนิดมีคุณภาพดี เพื่อให้เหนียวไม่ขาดง่าย ในเบื้องต้นควรจะกะประมาณดูก่อนว่า ในพิธีนี้จะต้องใช้ด้ายสายสิญจน์ยาวเท่าไร คิดเป็นด้ายดิบรวมกี่ขีด เพื่อจะได้จัดหาด้ายดิบมาไว้เสียให้พอในคราวเดียว ผู้จะจับสายสิญจน์นั้นต้องมี ๒ คนด้วยกัน คือ เป็นคนจับ ๑ เป็นคนป้อนเส้นด้ายให้จับ ๑ ทั้ง ๒ คน นั่งให้ห่างกันประมาณ ๔ ศอก หันหน้าเข้าหากัน

ข. การวงด้ายสายสิญจน์

การวงด้ายสายสิญจน์รอบบริเวณมงคลพิธีนั้น ก็เพื่อจะแสดงเขตมงคลพิธี เพื่อขออำนาจแห่งพระรัตนตรัยและพระปริตรคุ้มครองป้องกันมิให้เกิดมีสิ่งชั่วร้ายสรรพเสนียดจัญไรอุปัทวันตรายภายในเขตที่นั้น ๆ และเพื่อเพิ่มพูนสรรพสิริสวัสดิมงคล โดยประการทั้งปวง

วิธีวงสายสัญญาณ ต้องตั้งต้นสายสัญญาณตรงที่จะตั้งโต๊ะประดิษฐานพระพุทธรูปเป็นประธานในการพิธี แล้วเวียนจากซ้ายไปขวาของสถานที่นั้น เรียกว่าทำประทักษิณ แปลว่าเวียนขวา ผู้วงสายสัญญาณควรมีสัก ๒ - ๓ คน เพื่อช่วยกันทำได้เรียบร้อย

ตั้งนี้แล้ว จึงผูกด้ายสายสัญญาณไว้ ณ ที่ใดที่หนึ่งตรงที่จะตั้งเครื่องบูชาขึ้น เหลือด้ายไว้ให้ยาวพอวงที่องค์พระพุทธรูป ครั้นแล้วพึงส่งกลุ่มด้ายให้ผู้ช่วยอีกคนหนึ่งพาดเหนือไว้ในส่วนบน ภายนอกอาคารจะเป็นฝา กำแพง หรือรั้วบ้านก็ตาม แล้วมีการส่งการรับกลุ่มด้ายต่อ ๆ กันไป ผู้รับเมื่อได้รับกลุ่มด้ายแล้วก็ต้องพยายามพาดเหนือด้ายเข้าไว้ ณ ที่อันจะอยู่ได้มั่นคงแล้วก็ส่งกลุ่มด้ายต่อไป ผู้ส่งเมื่อได้ส่งด้ายไปยังผู้รับแล้ว ก็ต้องลวงหน้าไปคอยทำหน้าที่เป็นผู้รับต่อไปอีก ผลัดกันทำหน้าที่รับส่งอยู่อย่างนี้จนกว่าจะรอบเขตมงคลพิธี เมื่อวงเข้ามาจนถึงที่เดิมแล้ว พึงรวมต้นและปลายด้ายสายสัญญาณเข้าไว้ในที่เดียวกัน

การวงด้ายสายสัญญาณตั้งว่ามานี้ มีเคล็ดอันสำคัญอยู่ประการหนึ่ง คือต้องระวังอย่าทำสายสัญญาณขาด ถ้าทำขาดและต้องต่อบ่อย ๆ ถือกันว่าเป็นกลางไม่สู้จะดี และในระหว่างเวลาประกอบพิธีก็มีข้อห้ามไม่ให้ใครทำสายสัญญาณขาด ที่กวดขันมากก็คือพิธีบูชาเทวดานพเคราะห์ เพราะเป็นเรื่องทำพิธีต่ออายุ ฉะนั้นในการที่จะวงสายสัญญาณลงไว้ในที่ทุกแห่งจะต้องระมัดระวังให้ได้ที่ ๆ ปลอดภัย ไม่มีอันตรายใด ๆ จะมาทำให้สายสัญญาณขาด ถ้าหากได้ทำให้เป็นการเรียบร้อยและไม่ปรากฏว่าสายสัญญาณขาดในระหว่างเวลางานพิธีแล้ว ก็นับว่าเป็นสวัสดิมงคลแก่งานพิธีนั้น ๆ เป็นอย่างยิ่ง

ค. การโยงด้ายสายสัญญาณเข้ากับองค์พระพุทธรูป

เมื่อถึงวันประกอบพิธี ได้จัดตั้งอาสนสงฆ์เสร็จเรียบร้อยและอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานยังโต๊ะที่บูชาแล้ว พึงจับกลุ่มด้ายสายสัญญาณที่ได้รวมต้นปลายเข้าไว้ด้วยกันแล้วนั้น วงด้ายเข้าที่ฐานพระพุทธรูป เวียนจากซ้ายไปขวาโดยรอบ (อย่างวงที่องค์พระหรือ ส่วนเบื้องสูงกว่าฐานพระ) ครั้นแล้วถ้ามีคัมภีร์พระธรรมและรูปพระสาวกอยู่ด้วยก็วงไปถึงด้วย ต่อจากนั้นก็วงไปถึงสิ่งสิริมงคลในที่นั้น เช่นที่ครอบน้ำมนต์ และสิ่งสิริมงคลต่าง ๆ จนกว่าจะแล้วเสร็จ ครั้นวงเสร็จแล้ว จึงวางกลุ่มด้ายไว้ในพาน ตั้งไว้ด้วยกันกับที่น้ำพระพุทธรูปมนต์

อนึ่ง สายสัญญาณที่ได้วงพระพุทธรูปแล้วนี้ ต้องถือเป็นสิ่งเคารพอันสำคัญจะข้ามกรายมิได้ เมื่อจำเป็นต้องผ่านก็ต้องลอดมือหรือคัมภีร์ลอดสายสัญญาณ ถ้าข้ามสายสัญญาณนับเป็นอकारวะต่อพระรัตนตรัย อาจกระทบกระเทือนถึงเรื่องพระไตรสรณคมน์ดังกล่าวมาข้างต้นนั้น แม้พระสงฆ์ท่าน ก็ต้องระมัดระวังในเรื่องนี้อยู่แล้วเช่นเดียวกัน

๙. จัดเครื่องรับรองพระสงฆ์และรับรองแขก

ก. เครื่องรับรองพระสงฆ์

เครื่องรับรองพระสงฆ์ในงานพิธีนั้น เจ้าภาพพึงถือเป็นเรื่องสำคัญด้วยประการหนึ่ง ซึ่งจะต้องจัดเตรียมไว้ให้พร้อมสรรพก่อนถึงเวลางาน ทั้งนี้ ด้วยว่าพระสงฆ์นั้นย่อมเป็น ปาหุไณยบุคคล ผู้ควรแก่การต้อนรับ นับเป็นแขกชั้นสูงของพุทธศาสนิกชน เป็นองค์แทนพระสงฆ รัตนะอันเนื่องในพระรัตนตรัย ฉะนั้น ในงานพิธีซึ่งเป็นการประชุมบำเพ็ญกุศล เจ้าภาพพึงปฏิบัติ ในการต้อนรับพระสงฆ์อย่างที่จะแสดงให้ประจักษ์ว่า เป็นการเทิดทูนพระรัตนตรัยให้ปรากฏแก่ ประชาชน จึงจะนับว่าเป็นการปฏิบัติชอบ และเป็นสวัสดิมงคลอย่างสมบูรณ์

เครื่องรับรองพระสงฆ์ในงานพิธี นอกจากเครื่องปูลาดอาสนสงฆ์ที่ต้องจัดเตรียมไว้ เป็นพิเศษ ดังได้กล่าวไว้ในข้อ ๕ นั้นแล้ว ยังจะต้องจัดเตรียมสิ่งเหล่านี้ไว้อีกด้วย คือ

๑. ที่น้ำร้อน
๒. ที่น้ำเย็น
๓. ที่น้ำปานะ (สำหรับในเวลาวิกาล)
๔. ที่หมาก พลู บุหรี่ (ปัจจุบันไม่นิยมจัดถวายพระสงฆ์)
๕. กระจโกลน

สิ่งเหล่านี้ พึงจัดเป็นชุด ๆ เท่าจำนวนพระรูปละชุด ควรใช้สิ่งที่มีลักษณะและขนาด อันเหมาะสมและสะอาดเรียบร้อย แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นของมีค่าสูงประการใด สิ่งที่ทำห้ามไม่ให้ใช้ เป็นภาชนะเครื่องรับรองพระสงฆ์ ก็คือสิ่งที่ทำด้วยเงินและทอง เพราะเป็นสิ่งอนามาส พระสงฆ์ จับต้องไม่ได้ ด้วยมีพระวินัยบัญญัติห้าม ที่น้ำร้อนน้ำเย็นซึ่งต้องให้มีทั้งสองอย่างนั้น ก็เพื่อให้เป็น สุดแต่อภัยาศัย พระท่านจะต้องการอย่างไรหนจะได้ไม่ขัดข้อง เพราะตามมารยาทของพระ ท่านจะ ไม่เรียกร้องเอาสิ่งซึ่งเขาไม่ได้จัดถวาย น้ำปานะนั้นคือน้ำดื่มอันควรแก่สมณบริโภคในเวลาวิกาล แต่โบราณใช้น้ำ อันคั้นกรอง และปรุงจากผลไม้สด ๘ อย่างคือ ผลมะม่วง ๑ ผลหว่าหรือชมพู ๑ ผล กล้วยมีเมล็ด ๑ ผลกล้วยไม่มีเมล็ด ๑ ผลมะพร้าว ๑ ผลจันทน์หรือองุ่น ๑ รากหรือเงาะบัว ๑ ผล มะพร้าวหรือลิ้นจี่ ๑ ซึ่งเรียกว่าน้ำอัฐบาน แปลว่าน้ำดื่ม ๘ อย่าง มีพระบรมพุทธานุญาตให้พระฉัน ได้ในเวลาวิกาล และยังมีเงื่อนไขอนุโลมน้ำผลไม้อื่น ๆ เป็นน้ำปานะอันควรแก่พระในเวลาวิกาลไว้ อีก สำหรับในปัจจุบันมีน้ำดื่ม อันทำสำเร็จไว้แล้ว และอนุโลมเป็นของควรแก่สมณบริโภคไว้เพื่อ ความสะดวกอีกมาก พึงจัดถวายเป็นเครื่องรับรองพระในเวลาวิกาลด้วย ถ้าทำงานพิธีภายในเวลา เที่ยงวัน ซึ่งมีการถวายภัตตาหารพระด้วย ไม่จำเป็นต้องมีที่น้ำปานะ

เมื่อถึงวันประกอบพิธี ก่อนเวลาพระมาถึง พึงจัดเครื่องรับรองดังกล่าวลงใน ภาชนะนั้น ๆ เตรียมไว้ให้พร้อมสรรพ ตั้งไว้ในที่ควรส่วนข้างหนึ่ง เว้นแต่กระจโกลนควรนำไปตั้ง ประจำที่ไว้ก่อนองค์ละใบ เมื่อพระมาถึงเข้านั่งยังอาสนะเรียบร้อยแล้ว จึงนำเครื่องรับรองเข้าประเคน

องค์ละชุด ตั้งแต่องค์ต้นแถวจนถึงองค์สุดท้ายตามลำดับ ผู้เข้าประเคนเครื่องรับรองนี้ ควรเป็นตัวเจ้าภาพเอง เพื่อแสดงการต้อนรับพระสงฆ์ด้วยความเคารพอย่างสูงให้ปรากฏในเบื้องต้น

ข. เครื่องรับรองแขก

เครื่องรับรองแขกสำหรับในงานพิธีนั้น ย่อมมีธรรมเนียมต้องจัดเตรียมไว้โดยควรแก่กาละ ซึ่งเป็นที่ทราบกันอยู่เป็นอันดีแล้ว สิ่งสำคัญก็คือ ภาชนะน้ำและเครื่องดื่ม พึงต้องจัดเตรียมไว้ให้พอเพียงกับจำนวนแขก สิ่งอื่น ๆ ที่จำเป็นก็พึงจัดเตรียมล่วงหน้าไว้โดยสมควร เพื่อให้เป็นการแสดงการต้อนรับแขกด้วยความเคารพนับถือโดยควรแก่ฐานะนารูป อย่าให้เป็นการบกพร่องในการต้อนรับด้วยประการใด ๆ แล้ว ก็นับว่าเป็นสวัสดิมงคล

๑๐. จัดเครื่องภัตตาหาร

ก. อาหารสำหรับถวายพระ

ภัตตาหารสำหรับถวายพระ ก็คืออาหารคาวหวาน ตามธรรมเนียมโบราณจัดอาหารเป็นที่ ๆ เรียกว่า “สำหรับ” คาวสำหรับ ๑ หวานสำหรับ ๑ เป็นคู่ ๆ ถวายเป็นรายองค์ไปจนครบจำนวนพระ ส่วนภาชนะข้าวก็ใช้บาตรของพระซึ่งท่านนำมาด้วย อย่างในพิธีหลวงซึ่งยังคงปฏิบัติอยู่ในปัจจุบันนี้ ส่วนตามบ้านสามัญชนทั่วไปในสมัยนี้ นิยมเลี้ยงพระด้วยวิธีอย่างที่ว่า “เลี้ยงโต๊ะ” คือจัดอาหารรวมเป็นชุด แล้วนิมนต์พระให้นั่งล้อมวงฉันร่วมกัน ส่วนภาชนะข้าวก็ตักถวายองค์ละจาน วิธีหลังนี้ พระไม่ต้องนำบาตรมาด้วย

โดยนัยนี้ ก่อนถึงวันงานเจ้าภาพพึงเตรียมภาชนะอาหารคาวหวาน คือเลี้ยงพระอย่างวิธีแรกก็ต้องเตรียมสำหรับคาวหวานไว้ จนครบจำนวนพระเป็นรายองค์ ถ้าเลี้ยงโดยวิธีหลังก็พึงเตรียมจาน ชาม ภาชนะอาหารคาวหวานไว้ให้มากพอกับจำนวนอาหารที่กะว่าจะจัดถวายพระ นอกจากนี้ยังมีภาชนะข้าวพร้อมทั้งทัพพี ช้อนส้อม ชามแบ่ง ช้อนกลาง ผ้าปูโต๊ะ และอื่น ๆ เหล่านี้ไว้ให้ครบถ้วนพร้อมสรรพ

ชามแบ่งและช้อนกลางนั้น ถ้าจัดอาหารเป็นสำหรับ ถวายเป็นรายองค์ตามวิธีแรกก็ไม่จำเป็นต้องมี ถ้าเป็นวิธีนั่งล้อมวงฉันร่วมกันจึงจำเป็นต้องมี เพราะอาหารที่เป็นน้ำ เช่นแกงต่าง ๆ และน้ำพริก เป็นต้น พระท่านจะฉันร่วมภาชนะเดียวกันไม่ได้ ด้วยมีพระวินัยบัญญัติห้าม จึงจำเป็นต้องมีชามแบ่ง หรือช้อนกลางถวายด้วย พระท่านจักได้แบ่งมาฉันเฉพาะองค์ เพื่อพ้นโทษทางพระวินัย

การจัดปรุงอาหารถวายพระนั้น มีข้อสำคัญเกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติอยู่บางประการ กล่าวคือ อาหารที่ทำด้วยปลาหรือเนื้อจะต้องเป็นของที่ทำให้สุกด้วยไฟ ถ้าทำให้สุกโดยวิธีอื่นพระฉันไม่ได้ เช่น ปลา หรือเนื้อ ทำด้วยวิธีหมักดอง กะปิเครื่องตำน้ำพริก น้ำปลาดิบ เหล่านี้ต้องตั้งไฟอุ่นเสียก่อน จึงเป็นของควรแก่สมณบริโภคคืบต่าง ๆ และผลไม้ ถ้ามีรากติดอยู่

กับยอด กับเถา หรือมีเมล็ดแก่ ถึงนำไปปลูกไปเพาะเป็นพืชพันธุ์ต่อไปได้ ก็เป็นของต้องห้ามตาม พระวินัยบัญญัติ พระฉันไม่ได้ ฉะนั้น หากจะจัดปรุงสิ่งดังกล่าวถวายพระก็พึงทำให้เป็นของควร เรียกว่าทำกัปปิยะเสียก่อน วิธีทำกัปปิยะก็คือ ทำให้ฝักและผลไม้หมดรากรวมเมล็ด อย่าจัดปรุงฝัก และผลไม้ดิบที่มีเมล็ดติดอยู่เป็นอาหารถวายพระแล้ว ก็พ้นโทษในเรื่องนี้

ข. อาหารสำหรับเลี้ยงแขก

ในงานพิธี ถ้ามีการเชิญแขกเลี้ยงอาหารด้วยก็พึงต้องเตรียมสิ่งของภาชนะในการ เลี้ยงอาหารไว้ให้ครบถ้วนพอกับจำนวนแขก และพึงจัดอาหารคาวหวานเลี้ยงแขกโดยควรแก่กาละ และข้อสำคัญให้เป็นการเพียงพอกับจำนวนแขกที่เชิญมา อย่าให้เป็นการขาดตกบกพร่อง เมื่อทำให้ แขกได้รับความผาสุกอิ่มหนำสำราญโดยทั่วถึงกันแล้ว ก็นับว่าเป็นสวัสดิมงคลแก่งานพิธี

๑๑. จัดเครื่องไทยธรรม

เครื่องไทยธรรม คือ สิ่งของสำหรับถวายพระในการบำเพ็ญกุศล อันเจ้าภาพพึง จัดเตรียมไว้ถวายเป็นรายองค์ตามจำนวนพระ พึงเลือกหาสิ่งอันควรแก่สมณบริโภค ซึ่งท่านได้ แสดงแบบอย่างไว้รวม ๑๐ ประการ เรียกว่า ทานวัตถุ แปลว่าของสำหรับทำบุญ คือ

๑. อนันน์ ข้าว ได้แก่ เครื่องภัตตาหารต่าง ๆ
๒. ปานํ น้ำ ได้แก่ เครื่องดื่มต่าง ๆ เช่น ใบชา กาแฟ เป็นต้น
๓. วตถํ ผ้า ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม ไตรจีวร
๔. ยานํ เครื่องเดินทาง ได้แก่ ร่ม รองเท้า
๕. มาลา ดอกไม้ พวงดอกไม้ ช่อดอกไม้
๖. คนธํ เครื่องหอม ได้แก่ ธูป
๗. วิเลปนํ เครื่องลูบไล้ ได้แก่ สบู่ต่าง ๆ
๘. เสยยา เครื่องนอน ได้แก่ เสื่อ ที่นอน หมอน มุ้ง
๙. โอสถํ ยาบำบัดโรคต่าง ๆ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล

ยาบุหรืต่าง ๆ

๑๐. ปทีเปยยํ เครื่องทำแสงสว่าง ได้แก่ ตะเกียง หลอดไฟฟ้า ไฟฉาย ตลอดจนถึง น้ำมันเทียน ไม้ขีดไฟ

สิ่งอื่น ๆ นอกจากนี้ เช่น เครื่องเขียน เครื่องเรียน ที่พระท่านจำเป็นจะต้องใช้สอย และไม่เป็นสิ่งต้องห้ามในทางพระวินัยแล้ว ก็พึงอนุโลมเป็นของควรแก่สมณบริโภค ซึ่งจัดเป็น เครื่องไทยธรรมถวายพระในการทำบุญได้ทั้งสิ้น

พึงจัดทำเครื่องไทยธรรมมากหรือน้อยสิ่ง ตามกำลังศรัทธาและกำลังทรัพย์ เตรียมไว้ ถวายพระ และพึงถวายเครื่องไทยธรรมพระสงฆ์เมื่อท่านปฏิบัติพิธีเสร็จ ก่อนพระสงฆ์อนุโมทนา

๑๒. จัดทำใบปวารณา

เนื่องจากการจัดเครื่องไทยธรรมถวายพระในการพิธีบำเพ็ญกุศลดังกล่าวมาแล้วนั้น ในสมัยปัจจุบันได้นิยมถวายเงินแทนสิ่งของหรือถวายเพิ่มเติมให้มากขึ้นตามกำลังศรัทธา เพื่อเป็นความสะดวกในการที่พระท่านได้เรียกร้องเอาสิ่งที่ต้องการได้ตามประสงค์ เป็นการช่วยบำบัดความขัดข้องในความเป็นอยู่ของพระภิกษุไทยสมัยปัจจุบัน แต่โดยที่มีสิกขาบทบัญญัติห้ามมิให้พระรับเงินทอง หรือรูปียะ สิ่งที่เป็นเครื่องหมายใช้แทนเงินและทองตามอัตราแลกเปลี่ยนของประเทศนั้น ๆ และในพระพุทธรูปบัญญัติข้อนี้ ได้มีพระบรมพุทธานุญาตเป็นเงื่อนไขไว้ว่า ถ้าทายกได้มอบกับปิยมูลไว้แก่ไวยาวัจกร และปวารณาเพื่อให้เรียกร้องเอาสิ่งที่ต้องการประสงค์จากไวยาวัจกรได้ตามปวารณาแล้ว ก็ให้บอกความประสงค์แก่ไวยาวัจกร ผู้ได้รับมอบหมาย เพื่อเรียกร้องเอาสิ่งที่ต้องการประสงค์นั้น ๆ ได้

โดยนัยนี้ เมื่อทายกผู้มีศรัทธาจะถวายเงินหรือรูปียะสิ่งที่ใช้แทนเงิน ได้แก่ ธนบัตร เงินเหรียญและสตางค์ โดยตรงแก่พระ พระจึงรับไม่ได้ต้องมอบเงินหรือรูปียะเป็นกับปิยมูลไว้แก่คฤหัสถ์ผู้เป็นไวยาวัจกร หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากับปิยการกของพระ และปวารณาไว้กับพระ ขอให้เรียกร้องเอาสิ่งที่ต้องการประสงค์จากไวยาวัจกรนั้น จึงจะเป็นการถูกต้องตามพระวินัยนิมมบรมพุทธานุญาต และได้ถือเป็นธรรมเนียมว่า การถวายเงินเพื่อเป็นกับปิยมูลแก่พระจะต้องทำการปวารณา คือยอมให้ขอ ยอมให้เรียกร้อง การปวารณานี้มีวิธีเป็น ๒ อย่าง คือ กล่าวปวารณาต่อพระด้วยวาจาอย่าง ๑ ทำเป็นหนังสือเรียกว่า ใบปวารณาอย่าง ๑ ถ้าขัดข้องในการทำหนังสือ จะใช้กล่าวปวารณาด้วยวาจาก็ได้ แต่ในปัจจุบันนิยมทำเป็นหนังสือ ใบปวารณามีข้อความอันเป็นสาระสำคัญดังนี้

“ข้าพเจ้า ขอปวารณาด้วยจตุปัจจัย และสิ่งซึ่งควรแก่สมณบริโภคนับกับปิยมูลราคา.....บาท.....สตางค์ ได้มอบไว้แก่กับปิยการกของพระคุณเจ้าแล้ว ถ้าจะต้องประสงค์สิ่งใดเท่าในกำหนดนี้ ขอได้โปรดเรียกสิ่งนั้น ๆ จากกับปิยการก เทอญ”

กล่าวอย่างอื่นมีใจความทำนองนี้ ก็นับเป็นใช้ได้ ข้อสำคัญก็คือให้เป็นเรื่องถวายสิ่งของมิใช่ถวายเงินหรือรูปียะแก่พระ และพระท่านก็จะยินดีรับได้แต่สิ่งของ ส่วนกับปิยมูลที่ได้มอบแก่ไวยาวัจกรไว้ นั้น ก็เพื่อเป็นความสะดวกสำหรับไวยาวัจกรจักได้จัดซื้อหาสิ่งของถวาย ตามที่พระ จะต้องการ เป็นการช่วยเหลือบำบัดความขัดข้องและเป็นการช่วยอุปถัมภ์บำรุงพระภิกษุสงฆ์ ให้มีกำลังในการปฏิบัติศาสนกิจสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา จึงนับว่าเป็นการช่วยทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ใบปวารณาดังกล่าวนี้นี้ พึงจัดทำขึ้นเท่าจำนวนพระ ควรใส่ของให้เรียบร้อย ถวายเป็นรายองค์พร้อมกับเครื่องไทยธรรม ส่วนตัวเงินอันเป็นกับปิยมูล ควรมอบแก่ศิษย์พระ ซึ่งเรียกโดยศาสนโฆวาร ว่ากับปิยการกหรือไวยาวัจกรไปตามจำนวนในใบปวารณา ถ้าพระมิได้มีศิษย์มาด้วย ก็พึงนำไปที่วัดและขอให้พระท่านแสดงไวยาวัจกรคนใดคนหนึ่งให้แล้ว มอบไว้จึงควร

เมื่อได้ทำดังนี้ จักได้ชื่อว่าเป็นการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ด้วยเป็นการถูกต้องตามพระวินัยนิมมบรมพุทธานุญาต ทรัพย์ที่บริจาคแล้วย่อมมีผลเป็นบุญเป็นกุศล และเป็นสวัสดิมงคลอย่างสมบูรณ์

๑๓. จัดเตรียมเครื่องอุปกรณอื่น ๆ

เครื่องอุปกรณสำหรับใช้ในพิธีสงฆ์ นอกจากที่ได้กล่าวมาแล้วยังมีสิ่งของเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ ที่เจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมไว้ด้วย คือ

๑. ที่บูชาข้าวพระ ถ้าจัดถวายพระสงฆ์เป็นสำรับ ถวายพระพุทธรูปก็ต้องเป็นสำรับเต็มที่อยู่ถวายพระสงฆ์ด้วย ถ้าจัดถวายพระสงฆ์อย่างล้อมวงฉัน จะจัดที่พระพุทธรูปเป็นที่เล็ก ๆ ก็ได้ แต่พึงจัดอย่างงดงามให้เหมาะสมกับเป็นเครื่องถวายเป็นพระพุทธรูปบูชาจริง ๆ เรื่องบูชาข้าวพระนี้ มีกล่าวไว้ในคัมภีร์อรรถกถาทักขิณาวังคสูตร แสดงว่าเป็นสัมมาปฏิบัติ จึงควรจัดทำแท้

๒. เทียนชนวน ติดไว้กับเชิงเทียนเล็ก ๆ

๓. ที่กรวดน้ำ

๔. หล้าคา ๑ กำมือ มัดด้วยดอก ๓ เปลาะ สำหรับพระประพรมน้ำพระพุทธรูปในงานมงคลพิธี ถ้ามีฉะนั้นก็โบมะยม ๗ ก้าน มัดเป็นกำก็ได้ ที่ใช้ ๗ ก้านถือเกณฑ์หัวใจโพชฌงค์ ๗ คือ สะ ณะ วิ ปิ ปะ สะ อุ

๕. รูป เทียน ดอกไม้สด ควรมีไว้ให้พอใช้ตลอดพิธี

๖. หมาก พลู บุหรี่ ใบชา ฯลฯ

๗. เครื่องปูลาดพื้นมณฑลพิธี

๑๔. กำหนดตัวบุคคลผู้ช่วยเหลือเป็นกำลังในการปฏิบัติพิธี

ในการประกอบพิธีต่าง ๆ ดังพิธีสงฆ์ซึ่งได้กล่าวมาแล้วนี้ กิจการจะดำเนินไปได้จนสำเร็จและเรียบร้อยตามที่ได้มีกำหนดการไว้ โดยมีได้มีการขาดตกบกพร่องนั้น ย่อมเป็นการจำเป็นที่จะต้องได้อาศัยกำลังบุคคลผู้ช่วยเหลือโดยเหมาะสมแก่หน้าที่ของแต่ละบุคคล กล่าวคือ จะต้องได้ผู้ชำนาญและเข้าใจวิธีการนั้น ๆ ตามสมควร มาช่วยปฏิบัติพิธีแต่ละแผนก คือ

๑. แม่ครัว สำหรับจัดเครื่องภัตตาหาร

๒. คนจัดทำด้ายสายสิญจน์ ตลอดจนวงด้ายสายสิญจน์

๓. คนจัดสถานที่และจัดที่พิธีสงฆ์

๔. คนจัดเครื่องบูชาและเครื่องรับรองพระ

๕. คนช่วยในการปฏิบัติพระ

๖. คนช่วยดูแลในการต้อนรับเลี้ยงดูแขก

นอกจากนี้ หากมีกิจการอื่น ๆ ที่จำเป็นอีก เจ้าภาพก็พึงเตรียมกำหนดตัวบุคคลที่จะขอให้ช่วยเหลือไว้โดยพร้อมสรรพ และพึงมอบหมายหน้าที่นั้น ๆ เสียแต่ในเบื้องต้น เพื่อแต่ละบุคคลจะได้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ให้เรียบร้อยทันกาลทันเวลาโดยมิสับสน กิจการจึงจะสำเร็จไปโดยเรียบร้อยเป็นอันดี ตามที่ได้มีกำหนดการไว้ นั้น ๆ อันจะให้บังเกิดผล คือ ความสวัสดิมงคลอย่างสมบูรณ์

รายการปฏิบัติพิธี

เจ้าภาพงานพิธี เมื่อได้จัดเตรียมการต่าง ๆ ตามลำดับหัวข้อที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น โดยความเรียบร้อย ครั้นถึงกำหนดวันประกอบพิธีซึ่งจักได้อาราธนาพระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ และถวายอาหารบิณฑบาตตามประเพณี ฟังปฏิบัติกรไปโดยลำดับ ดังนี้

ก. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

เมื่อถึงเวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ เจ้าภาพพึงเชิญแขกเข้านั่งยังที่รับรอง ในปริมณฑลพิธี รอพระสงฆ์อยู่โดยพร้อมเพรียง (อย่าให้พระสงฆ์ต้องรอคอยเจ้าภาพและแขก) ครั้นพระสงฆ์มาถึงนิมนต์เข้านั่งยังอาสนะและประเคนเครื่องรับรองเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพพึงรับ เทียนชนวนเข้าจุดเทียนและธูปที่เครื่องบูชา แล้วนั่งคุกเข่าประณมมือ กล่าวคำนมัสการ พระรัตนตรัยดังนี้

อรหิ สมมาสมพุทโธ ภควา,

พุทฺธิ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ (กราบครั้งที่ ๑)

สวากขาโต ภควตา ธมฺโม,

ธมฺมํ นมสฺสามิ (กราบครั้งที่ ๒)

สุปฏิปนฺโน ภควโต สวากสงฺโฆ

สงฺฆํ นมามิ (กราบครั้งที่ ๓)

แล้วพึงกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย ดังนี้

อิเมหิ สกกาเรหิ พุทฺธณฺจ ธมฺมณฺจ

สงฺฆณฺจ อภิปูชยาม (คำบูชาอย่างย่อ)

พึงอธิษฐาน ขอพรพระรัตนตรัย แล้วกราบลง ๓ หน ต่อจากนี้พึงผินหน้าไปสู่ พระสงฆ์องค์เป็นประธาน กราบแล้วนั่งคุกเข่าประณมมือ กล่าวคำอาราธนาศีล ดังนี้

มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถาย,

ติสรณฺน สห, ปณฺจ สีลานิ ยาจาม

ทฺตียมปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถาย,

ติสรณฺน สห, ปณฺจ สีลานิ ยาจาม

ตฺตียมปิ มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณฺตถาย,

ติสรณฺน สห, ปณฺจ สีลานิ ยาจาม

เมื่อพระท่านว่านำให้ศีล ฟังว่า ตามรับศีลให้มีเสียงดังพอพระท่านได้ยิน เมื่อพระให้ศีล จบแล้วฟังกล่าวคำอาราธนาพระปริตรดังนี้

วิปตติปฏิพาหาย	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา
สพฺพทฺขวินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺถ มงฺคฺลํ
วิปตติปฏิพาหาย	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา
สพฺพภยวินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺถ มงฺคฺลํ
วิปตติปฏิพาหาย	สพฺพสมฺปตฺตีสัทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย	ปริตฺตํ พุรฺถ มงฺคฺลํ

การกล่าวคำอาราธนาศีล อาราธนาพระปริตรนี้ ผู้เป็นเจ้าของภาวว่าด้วยตนเองได้ ก็จะเป็นเกียรติและศักดิ์สิทธิ์ดี แต่หากขัดข้องก็พึงเตรียมผู้ช่วยเหลือให้ว่าแทนก็ได้ ครั้นแล้วพึงประเคนกลุ่มด้ายสายสิญจน์แด่องค์ประธานสงฆ์ และต่อจากนี้เป็นเรื่องทางฝ่ายพระท่านเริ่มช้ดำนานชุนนมเทวดา และเจริญพระพุทธมนต์ตามลำดับไป ส่วนเจ้าภาพและแขกพึงนั่งประณมมือ ฟังด้วยความเคารพ อย่าได้พูดจาสนทนากันจนมีเสียงอึงคะนึง และพึงรักษาความสงบทั่วบริเวณพิธี อย่าให้มีเสียงดังกึกก้องโกลาหล ในเวลาพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์เลยเป็นอันขาด

ครั้นพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ไปถึงบทมงคลสูตร เจ้าภาพพึงรับเทียนชนวนเข้าไปจุดเทียนน้ำมันตี่ซึ่งติดไว้ที่ครอบน้ำมันตี่หน้าพระองค์เป็นประธานสงฆ์จุดเทียนน้ำมันตี่เสร็จแล้ว ยกขึ้นประเคนแด่ประธานสงฆ์ แล้วกลับมาตั้งยังที่เดิม ฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ต่อไปจนจบ

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์จบแล้ว จึงเป็นหน้าที่ผู้ปฏิบัติพระฟังเข้าประเคนน้ำร้อนน้ำเย็นถวายเพิ่มเติมตามสมควร ถ้าเป็นเวลาเย็นพึงถวายน้ำปานะเพิ่มเติมด้วย แต่ถ้าเป็นเวลาเช้าหรือเพลซึ่งกำลังจะถวายภัตตาหารเพลอยู่แล้ว ก็ไม่ต้องถวายน้ำปานะ ฟังนำภัตตาหารเข้าถวายในลำดับ ต่อจากนี้เลยทีเดียว

ข. ถวายภัตตาหาร

การถวายภัตตาหารพระสงฆ์ในงานพิธีมีเป็น ๒ อย่าง ต่างโดยเวลา กล่าวคือ ตามธรรมเนียมโบราณ นิยมนิมนต์พระมาสวดในเวลาเย็น แล้วรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งเวลาเช้า จึงถวายอาหารบิณฑบาต สำหรับในสมัยปัจจุบันนิยมนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์เวลาเช้าประมาณ ๑๐ นาฬิกา แล้วถวายอาหารบิณฑบาตเพลเลยทีเดียว ตามพิธีแรกจึงต้องทำเป็นงาน ๒ วัน ต้องนิมนต์พระมาในพิธี ๒ ครั้ง ๒ เวลา ตลอดถึงแขกและผู้ช่วยเหลือก็ต้องเป็นกังวลอยู่ด้วยตลอดเวลา ๒ วันนั้น เป็นการไม่สะดวกแก่ทุก ๆ ฝ่าย เพราะคนในสมัยปัจจุบันย่อมมีภารกิจการทำงานที่จำเป็นมากกว่าคนในสมัยโบราณอย่างมากมาย จึงไม่นิยมปฏิบัติอย่างวิธีแรก และนิยมทำเป็นงานวันเดียวอย่างวิธีหลัง ซึ่งเป็นการสะดวกในการปฏิบัติพิธีและเป็นการประหยัดทรัพย์ลงได้เป็นอันมาก

ทั้งนี้ หากเป็นอย่างวิธีแรก คือ ทำเป็นงาน ๒ วัน สวดมนต์เย็นก่อนแล้วรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งจึงถวายภัตตาหารเวลาเช้า ซึ่งไม่ต้องเนื่องกับเวลาสวดมนต์เจ้าภาพจะต้องเริ่มพิธีด้วย จตุศูปเทียนบูชา พระรัตนตรัย และอาราธนาศีลรับศีลใหม่อีกครั้งหนึ่ง แล้วพระสงฆ์ท่านจะสวดถวายพรพระก่อน ถ้าเป็นวิธีหลังซึ่งทำเป็นงานวันเดียว พระท่านจะสวดบทถวายพระธรรมพระต่อท้ายพระปริตรพร้อมกันไปเลยทีเดียว เจ้าภาพไม่ต้องเริ่มพิธีประการใดอีก และเมื่อพระสงฆ์สวดถึงบทถวายพรพระ ถ้าหากมีการใส่บาตร ตามแบบโบราณด้วย เจ้าภาพและแขกจะต้องใส่บาตร ในระหว่างเวลาพระสวดถวายพรพระให้แล้วเสร็จ เมื่อพระสวดจบแล้วพึงถวายข้าวพระพุทธก่อน

ครั้นแล้ว พึงประเคนภัตตาหารถวายแต่พระสงฆ์ เจ้าภาพและผู้ช่วยเหลือจะต้องคอยดูแลปฏิบัติพระอยู่จนตลอดเวลา การปฏิบัติพระในการถวายภัตตาหาร พึงต้องระมัดระวังทำด้วยความเคารพ และคอยดูแลอย่าให้มีขาดตกบกพร่อง เมื่อเห็นมีอาหารสิ่งใดบกพร่องมีเหลือน้อย ก็ต้องคอยหมั่นเติมถวายให้บริบูรณ์อยู่เสมอ จนกว่าพระจะฉันเสร็จทั้งของคาวและของหวาน

เมื่อพระฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว เจ้าภาพพึงเข้าถวายเครื่องไทยธรรมและใบปวารณา แล้วพึงรับเครื่องกรวดน้ำมาคอยกรวดน้ำ เมื่อพระสวดอนุโมทนาเริ่มด้วย ยถา วาริวหา พึงหลั่งน้ำจากที่กรวดลงยังที่รองรับแล้วว่าคำกรวดน้ำแผ่ส่วนกุศลแก่บุรพการี ญาติ ตลอดถึงบรรดาสรรพสัตว์ทั่วไป

ขณะกรวดน้ำ พึงหลั่งน้ำให้ไหลลงยังที่รองรับอย่าให้ขาดสายและเมื่อพระท่านว่า บทยถาจบแล้ว พึงหยุดหลั่งน้ำวางที่กรวดน้ำลงประณมมือฟังพระท่านสวดบทอนุโมทนาไปจนจบ ต่อจากนั้น พึงนิมนต์พระองค์ประธานสงฆ์ให้ท่านประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้โดยทั่วกัน และประพรมสถานที่เคหสถานบ้านเรือนตามสมควร เสร็จแล้วเมื่อพระท่านลากลับ พึงกราบพระสงฆ์แสดงความเคารพ แล้วพึงตามส่งพระ จัดการให้ท่านได้กลับโดยสะดวกเรียบร้อย ก็นับว่าเป็นเสร็จพิธีสงฆ์เพียงเท่านี้

บทที่ ๒

การทอดกฐิน

การทอดกฐิน เป็นประเพณีที่สำคัญของพุทธศาสนิกชนอย่างหนึ่ง นิยมทำกันตั้งแต่วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ไปจนถึงวันที่ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

คำว่า กฐิน แปลว่า กรอบไม้หรือสะดึงสำหรับซึ่งผ้าเย็บจีวรของภิกษุ การทอดกฐินคือการนำผ้ากฐินไปวางไว้ต่อหน้าพระสงฆ์อย่างต่ำ ๕ รูป แล้วพระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่งที่ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์ทั้งหมด เป็นเอกฉันท์ ให้เป็นผู้รับผ้ากฐินนั้น

ประเพณีการทอดกฐิน มีเรื่องว่า ในครั้งพุทธกาลภิกษุชาวปาไถยรัฐ (ปาวา) ผู้ถือธุดงค์ จำนวน ๓๐ รูป เดินทางไกลไปไม่ทันวันเข้าพรรษาโดยเลือกทางอีก ๖ โยชน์ จะถึงพระนครสาวตถิ จึงตกลงพักจำพรรษาที่เมืองสาเกตตลอดไตรมาส (สามเดือน) ครั้นออกพรรษาแล้ว จึงพากันเดินทางไปเฝ้าสมเด็จพระบรมศาสดา ณ เขตวันมหาวิหาร พระนครสาวตถิ ในระยะทางที่เดินทางไปนั้นฝนกำลังตกชุกอยู่ ภิกษุเหล่านั้นมีจีวรเก่า เปื้อนโคลนและเปียกชุ่มด้วยน้ำฝน ได้รับความลำบากตรากตรำ พระพุทธเจ้าจึงทรงถือเป็นมูลเหตุ ทรงมีพุทธานุญาตให้พระภิกษุจำพรรษาครบ ๓ เดือนกรานกฐินได้ และให้ได้รับอานิสงส์ตามกำหนดในพระวินัย ๕ ประการ คือ

๑. เทียวไปไหนมาไหนไม่ต้องบอกลา
๒. ไม่ต้องถือน้ำไตรจีวรไปครบ
๓. ฉนคณะโภชนและปรมปรโภชนได้
๔. ทรงอดิเรกจีวรไว้ได้ตามปรารถนา
๕. จีวรอันเกิดขึ้น ณ ที่นั้นจะได้แก่พวกเขา และได้ขยายเขตอานิสงส์ ๕ อีก ๔ เดือน

นับแต่กรานกฐินแล้วจนวันกฐินเดาะ เรียกว่า มาติกา ๘ คือการกำหนดวันสิ้นสุดที่จะได้จีวร คือ

๑. กำหนดด้วยหลักไป
๒. กำหนดด้วยทำจีวรเสร็จ
๓. กำหนดด้วยตกลงใจ
๔. กำหนดด้วยผ้าเสียหาย
๕. กำหนดด้วยไดยินข่าว
๖. กำหนดด้วยสิ้นหวัง
๗. กำหนดด้วยล่วงเขต
๘. กำหนดด้วยเดาะพร้อมกัน

ฉะนั้น เมื่อครบวันกำหนดกฐินเดาะแล้ว ภิกษุก็หมดสิทธิ์ต้องรักษาวินัยต่อไป พระสงฆ์จึงรับผ้ากฐินหลังออกพรรษาไปแล้ว ๑ เดือนได้ ดังนั้น จึงได้ถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อมาจนทุกวันนี้

การทอดกฐินในปัจจุบัน ถือเป็นทานพิเศษ จัดเป็นกาลทาน กำหนดเวลาปีหนึ่งทอดถวายเพียงครั้งเดียว และตามอรรถกถาฎีกาต่าง ๆ พอจะกำหนดได้ว่า ชนิดของกฐินมี ๒ ลักษณะ คือ

๑. จุลกฐิน คือ อาศัยความ เกรงครัดรีบด่วนการทำจิ๋ว พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทจะละเลยมิได้ ถือเป็นสำคัญทุกฝ่ายต้องช่วยกันทำให้เสร็จภายในกำหนดวันหนึ่ง ทำฝ้ายปั่น กรอ ทอ ตัด เย็บย้อมทำให้เป็นชั้นได้ขนาดตามพระวินัย แล้วทอดถวายให้เสร็จในวันนั้น

๒. มหากฐิน คือ อาศัยปัจจัยไทยธรรมบริวารเครื่องกฐินจำนวนมากไม่รีบด่วน เพื่อจะได้ส่วนหนึ่งเป็นทุนบำรุงวัดเพื่อพัฒนาความเจริญ คือ ทำนวักรรมบ้าง ซ่อมแซมบูรณะของเก่าบ้าง ทุกวันนี้นิยมเรียกว่า กฐินสามัคคี

การทอดกฐินในเมืองไทยปัจจุบันแบ่งออกตามประเภทของวัดที่จะไปทอด คือ

พระอารามหลวง ผ้าพระกฐินทานที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานด้วยพระองค์เอง หรือโปรดเกล้า ฯ พระราชทานพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ไปพระราชทาน

เครื่องกฐินทานนี้ จัดด้วยพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ เรียกว่ากฐินหลวง และบางทีก็เสด็จไปพระราชทานยังวัดราษฎร์ด้วย นิยมเรียกว่า กฐินต้น และผ้ากฐินทานนอกจากที่ได้รับกฐินของหลวงโดยตรงแล้วพระอารามหลวงอื่น ๆ จะได้รับกฐินพระราชทานซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้ากฐินทาน และเครื่องกฐินแก่พระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพาร ส่วนราชการ สมาคม หรือเอกชนให้ไปทอด รัฐบาลโดยกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จัดผ้ากฐินทานและเครื่องกฐินถวายไปยังผู้ได้รับพระราชทานอาจถวายจตุปัจจัย หรือเงินทำบุญที่วัดนั้นโดยเสด็จในกฐินพระราชทานได้ตามศรัทธา ความสามารถ

วัดราษฎร์ พระราชวงศ์ ข้าราชการบริพาร ข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน หรือคณะบุคคล จะไปทอด หรือรวมกันไปทอด โดยการจองล่วงหน้าไว้ก่อนตั้งแต่ในพรรษา ก่อนจะเข้าเทศกาลกฐิน วัดใดถ้าไม่มีผู้จอง เมื่อใกล้เทศกาลกฐิน ประชาชน ทายกทายิกาแห่งวัดนั้นก็รวบรวมกันจัดการทอดกฐิน ณ วัดนั้นในเทศกาลกฐิน

การจองกฐิน

๑. พระอารามหลวง ให้แจ้งกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งกรมการศาสนาจะได้ขึ้นบัญชีผู้ขอพระราชทานไว้กราบบังคมทูลและแจ้งให้วัดทราบ ในทางปฏิบัติผู้ขอพระราชทานจะไปติดต่อกับทางวัดในการกำหนดวันนำผ้าพระกฐินพระราชทานไปถวาย และรายละเอียดต่าง ๆ จนถึงก่อนวันกำหนดวันทอด จึงมารับผ้าพระกฐินและเครื่องกฐินพระราชทานจากกรมการศาสนาหรือกรมการศาสนาจัดส่งไปให้สุดแต่จะตกลงกัน

๒. วัดราษฎร์ นิยมทำเป็นหนังสือจองกฐินไปติดประกาศไว้ยังวัดที่จะทอดถวาย เป็นการเผด็จสงฆ์ให้ทราบวัน เวลา ที่จะไปทอด หรือจะไปนมัสการท่านเจ้าอาวาสให้ทราบไว้ก็ได้

การนำกฐินไปทอดทำได้ ๒ อย่าง คือ

๑. นำผ้ากฐินทาน กับเครื่องบริวารกฐิน ที่จะไปถวายไปตั้งไว้ ณ วัดที่จะทอดก่อน พอถึงวัน เวลา ที่กำหนดเจ้าภาพผู้เป็นเจ้าของกฐินทาน หรือรับพระราชทานมา จึงพากันไปยังวัดเพื่อทำพิธีถวาย

๒. ตามคติถือว่าการทอดกฐินเป็นกาลทาน คือถวายได้ในช่วงเวลาหนึ่ง คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นการถวายทานพิเศษแก่พระสงฆ์ที่อยู่จำพรรษาครบไตรมาส พุทธศาสนิกชน ถือว่าการถวายผ้ากฐินได้กุศลแรง จึงได้มีการฉลองกฐินก่อนนำไปยังวัด มีการทำบุญเลี้ยงพระ มีมหรสพสมโภช มีการรวบรวมปัจจัยไปถวายวัด ถวายพระ เป็นประเพณีนิยมเพื่อให้ผู้อื่นไปร่วมอนุโมทนา

ข้อกำหนดเกี่ยวกับกฐิน

๑. จำนวนพระสงฆ์ในวัดที่จะทอดกฐิน พระสงฆ์ผู้จะรับผ้ากฐินนั้น จะต้องมีจำนวนอย่างน้อย ๕ รูป เพราะจะต้องจัดเป็นผู้รับผ้ากฐิน ๑ รูป เหลืออีก ๔ รูป จะต้องเข้าเป็นองค์คณะ (สงฆ์) มากกว่า ๕ รูป ถ้าน้อยกว่า ๕ รูป ใช้ไม่ได้

๒. คุณสมบัติของพระสงฆ์ที่มีสิทธิรับกฐิน คือ พระสงฆ์ที่จำพรรษาในวัดครบ ๓ เดือน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีอยู่ว่า ถ้าพระสงฆ์ที่จำพรรษามีไม่ครบ ๕ รูป จะนำพระสงฆ์จากวัดอื่นมาสมทบ จะใช้ได้หรือไม่ คำตอบก็คือ ได้ แต่พระรูปที่มาสมทบจะไม่มีสิทธิในการรับผ้าและไม่มีสิทธิออกเสียงว่าจะถวายผ้าให้กับรูปใด (เป็นเพียงมาร่วมให้ครบองค์สงฆ์เท่านั้น) แต่ทายกทายิกาสามารถถวายสิ่งของได้

๓. กำหนดกาลที่จะทอดกฐิน การทอดกฐินนั้นต้องทำภายในเวลาที่กำหนด คือตั้งแต่แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ก่อนหรือหลังจากนั้นไม่นับเป็นกฐิน

๔. กฐินไม่เป็นอันทอด หรือเป็นโมฆะ การที่พระสงฆ์ในวัดเที่ยวไปขอกฐินโดยตรง หรือโดยอ้อม ด้วยวาจาบ้าง ด้วยหนังสือบ้าง เชิญชวนให้ไปทอดกฐินในวัดของตน การกระทำเช่นนั้น ผิดพระวินัยกฐินไม่เป็นอันกราน นับเป็นโมฆะ การทอดก็ไม่เป็นการทอดกฐิน พระผู้รับก็ไม่ได้อาานิสงส์

ประเภทกฐิน

การทอดกฐินที่ปฏิบัติกันมาในประเทศไทยตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน แยกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ ๒ ประเภท คือ ๑. กฐินหลวง ๒. กฐินราษฎร์

๑. กฐินหลวง

พระเจ้าแผ่นดินผู้ปกครองบ้านเมือง ทรงรับเรื่องกฐินนี้ขึ้นเป็นพระราชพิธีอย่างหนึ่ง ซึ่งทรงบำเพ็ญเป็นการประจำ เมื่อถึงเทศกาลทอดกฐิน และการที่พระเจ้าแผ่นดินทรงบำเพ็ญพระราชกุศลเกี่ยวกับกฐินเป็นพระราชพิธี เป็นเหตุให้เรียกว่า กฐินหลวง วัดใดก็ตามไม่ว่าจะวัดหลวงหรือวัดราษฎร์ หากพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปทรงถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เอง เรียกว่า กฐินหลวง ทั้งสิ้น

ปัจจุบันกฐินหลวง แบ่งออกเป็นประเภท ดังที่ปรากฏในปัจจุบัน ดังนี้

๑. กฐินที่กำหนดเป็นพระราชพิธี

๒. กฐินต้น

๓. กฐินพระราชทาน

กฐินที่กำหนดเป็นพระราชพิธี

พระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐินด้วยพระองค์เอง หรือทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระราชินี พระราชโอรส พระราชธิดา เสด็จพระราชดำเนินทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจแทนพระองค์ รวมทั้งพระกฐินที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้พระบรมวงศานุวงศ์ ราชสกุล องคมนตรี หรือผู้ที่ทรงพระราชดำริเห็นสมควรให้นำไปถวายพระอารามหลวงสำคัญ จำนวน ๑๘ พระอาราม ที่สงวนไว้ไม่ให้มีการขอพระราชทาน คือ

กรุงเทพมหานคร จำนวน ๑๓ พระอาราม

๑. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม
๒. วัดอรุณราชวราราม
๓. วัดราชโอรสาราม
๔. วัดราชประดิษฐสถิตมหาสีมาราม
๕. วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม
๖. วัดบวรนิเวศวิหาร
๗. วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม
๘. วัดสุทัศน์เทพวราราม
๙. วัดเทพศิรินทราวาส
๑๐. วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๑๑. วัดราชาธิวาส
๑๒. วัดมกุฏกษัตริยาราม
๑๓. วัดโสมนัสวิหาร

ต่างจังหวัด จำนวน ๕ พระอาราม

๑๔. วัดพระปฐมเจดีย์	จังหวัดนครปฐม
๑๕. วัดนิเวศธรรมประวัติ	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๖. วัดสุวรรณดาราราม	จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๑๗. วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	จังหวัดพิษณุโลก
๑๘. วัดพระพุทธบาท	จังหวัดสระบุรี

กฐินต้น

เกิดขึ้นเพราะพระเจ้าแผ่นดินเสด็จพระราชดำเนินไปถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดที่มีใช้พระอารามหลวง และมีได้เสด็จไปอย่างเป็นทางการ หรืออย่างเป็นทางการพิธี แต่เป็นการบำเพ็ญพระราชกุศลส่วนพระองค์

การจะเสด็จฯ ไปถวายผ้ากฐินต้นที่วัดใดมีหลักเกณฑ์ ดังนี้

๑. เป็นวัดที่ยังไม่เคยเสด็จพระราชดำเนินถวายพระกฐินมาก่อน
๒. ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธาในวัดนั้นมาก
๓. ประชาชนในท้องถิ่นนั้นไม่ค่อยมีโอกาสได้เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท เมื่อเสด็จพระราชดำเนินไปประชาชนจะได้มีโอกาสเข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทอย่างใกล้ชิด

กฐินพระราชทาน

พระกฐินพระราชทาน คือ กฐินที่พระเจ้าแผ่นดินพระราชทานผ้าของหลวง แก่ผู้กราบบังคมทูลขอพระราชทาน เพื่อน้อมนำไปถวายยังวัดหลวงนอกจากวัดสำคัญที่กำหนดไว้ ๑๘ พระอาราม เหตุที่เกิดกฐินพระราชทานเพราะว่าในปัจจุบันมีพระอารามหลวงจำนวนมาก จึงเปิดโอกาสให้ กระทรวง ทบวง กรม ต่าง ๆ ตลอดจนคณะบุคคล หรือบุคคลที่สมควรขอพระราชทานผ้าพระกฐินไปถวายได้ และผู้ที่ได้รับพระราชทานจะเพิ่มไทยธรรมเป็นส่วนตัว เพื่อถวายพระราชกุศลตามกำลังศรัทธาของตนก็ได้

แนวปฏิบัติ และขั้นตอนของการถวายผ้ากฐินพระราชทาน มีดังนี้

๑. เมื่อได้รับผ้าพระกฐิน พระราชทาน จากกรมการศาสนาแล้ว นำไปเก็บรักษาไว้ ณ สถานที่ ที่เหมาะสม ควรกำหนดวันถวายหลังวันแรม ๖ ค่ำ เดือน ๑๑ หรือเมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินถวายพระกฐินวันแรกแล้ว ๑ วัน

๒. ให้ติดต่อกับทางวัดโดยตรง เพื่อแจ้งวัน เวลา และขอให้เจ้าอาวาสสั่งไวยวัจกรเตรียมสถานที่และสิ่งจำเป็น เช่น ที่บูชาพระรัตนตรัย มีเครื่องบูชา พร้อมอาสนะสงฆ์สำหรับพระสงฆ์ลงอนุโมทนาพระกฐิน โต๊ะขนาดกว้างพอสมควรสำหรับวางพานแว่นฟ้า ผ้าพระกฐินและพานเทียนปฏิโมกษ์ โต๊ะวางเครื่องบริวารพระกฐินและเครื่องไทยธรรม โต๊ะเก้าอี้สำหรับผู้เป็นประธาน และผู้ร่วมพิธี

๓. เมื่อถึงวันกำหนด ก่อนผู้เป็นประธานจะมาถึง หรือก่อนเริ่มพิธี ให้เจ้าหน้าที่เชิญผ้าพระกฐินไปจัดวางไว้บนโต๊ะหมู่ที่ประดิษฐานพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

๔. ประธานถวายความเคารพ ถวายกระทงดอกไม้ธูปเทียนแพ เบื้องหน้าพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ถวายความเคารพแล้วเชิญผ้าพระกฐินพระราชทาน ประคองไว้ที่มือทั้งสองข้าง ดนตรีบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี จบแล้ว ถวายความเคารพ แล้วเดินเข้าสู่พระอุโบสถ วางผ้าพระกฐินไว้บนพานแว่นฟ้าที่ตั้งอยู่หน้าพระสงฆ์ รูปที่ ๒

๕. เมื่อวางผ้าพระกฐินแล้ว จุดธูปเทียนเครื่องสักการะบูชาพระรัตนตรัย แล้วกราบ ๓ ครั้ง

๖. เมื่อกราบพระรัตนตรัยแล้ว ไปที่พานแว่นฟ้าหยิบผ้าห่มพระประธานส่งให้เจ้าหน้าที่ แล้วยกผ้าพระกฐินขึ้นประคองประนมมือ ผินหน้าไปทางพระประธาน กล่าวตั้ง นะโม ๓ จบ ต่อจากนั้นผินหน้าไปทางพระสงฆ์ แล้วกล่าวคำถวายผ้าพระกฐิน ดังนี้
(ใส่คำถวายผ้าพระกฐิน)

๗. พระสงฆ์ทำสังฆกรรม

๘. เมื่อพระสงฆ์ทำสังฆกรรมเสร็จแล้ว องค์ครองกฐินออกไปครองผ้า เมื่อครองผ้าเสร็จแล้วกลับเข้าไปนั่งยังอาสนะสงฆ์ ผู้เป็นประธานและผู้ร่วม

บทที่ ๓

พิธีการอุปสมบท

พิธีมงคลบวชนาค เป็นพิธีมหีฬาร และสำคัญสำหรับชาวไทยผู้เป็นพุทธศาสนิกชน ดังนั้น การจัดทำพิธีนี้จึงเป็นไปอย่างเต็มที่

โดยมากการบวช ถ้าเป็นในชนบทมักนิยมบวชกันในระหว่างเดือน ๔ - ๕ - ๖ เพราะเสร็จจากธุรกิจของตน ถ้าในเมือง หรือเป็นข้าราชการ ก็มักนิยมบวชกันในเดือน ๗ - ๘ เพราะลาราชการได้เพียงกำหนดจำกัด และงานพิธีมงคลเช่นนี้มีจำกัดเป็น ๒ วัน วันต้นเรียกกันว่า วันสุกดิบ วันที่ ๒ เป็นวันแห่นาคไปบวช

การเตรียมการเบื้องต้น

เมื่อพ่อแม่หรือเจ้าภาพตกลงว่าจะจัดการบวชบุตรหลานแล้ว ในเบื้องต้นกำหนดวันให้แน่นอน โดยไปตกลงวันบวชกับพระอุปัชฌายะเสียก่อน ถ้าจะกำหนดเอง เมื่อพระอุปัชฌายะขัดข้องก็จะคลาดเคลื่อนไป ดังนั้น เมื่อจะบวชบุตรหลาน ให้จดวันเดือนปีที่เขาเกิด แล้วพาตัวไปนมัสการพระอุปัชฌายะในวัดที่ต้องประสงค์จะบวชนั้น กำหนดวันที่จะบวช ครั้นแล้วก็กลับมาเตรียมการต่าง ๆ ให้พร้อม

ในปัจจุบันนี้ก็ต้องบอกไปยังญาติพี่น้อง และคนที่เคารพนับถือกัน เพื่อให้มาร่วมอนุโมทนาการบุญ แม้ตัวผู้จะบวช บางทีก็พิมพ์บัตรเล็กบอกขอลาอุปสมบท พร้อมทั้งขออโหสิกรรมไปตามเพื่อนฝูง ซึ่งหมายความว่าขอขมานั่นเอง ตนเองจะได้เป็นผู้บริสุทธิ์ในการที่จะอุปสมบท

ตัวอย่างการ์ดเชิญ (ของเจ้าภาพ)

ข้าพเจ้า.....จะจัดการอุปสมบทนาย.....
บุตรของข้าพเจ้า (ถ้าเป็นหลานก็บอกว่าเป็นหลาน) ณ พันธสีมาวัด.....
ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
กำหนด ณ วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....นาฬิกา
ตรงกับวัน.....ขึ้น (แรม).....ค่ำ เดือน.....(วันที่.....เป็นวันสุกดิบ รุ่งขึ้นเป็น
วันอุปสมบท)

ดังนั้น จึงขอเชิญท่านมาร่วมอนุโมทนาบุญและเพื่อเป็นเกียรติแก่ข้าพเจ้าด้วย

.....เจ้าภาพ

ตัวอย่างการ์ด (ของผู้อุปสมบท)

ด้วยข้าพเจ้าขอกราบลาอุปสมบท ณ พันธสีมาวัด.....
 ตำบล.....อำเภอ.....จังหวัด.....
 กำหนดวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....นาฬิกา ดังนั้น
 กรรมใดที่เคยผิด กิจใดที่เคยพลาด ขอท่านโปรดโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วย

.....ผู้ลาอุปสมบท

หน้าที่ของพระอุปัชฌายะเมื่อมีกุลบุตรมาขออุปสมบท

พระอุปัชฌายะนั้น เมื่อชาวบ้านนำบุตรหลานมานมัสการเพื่อขอมอบให้อุปสมบท
 ในเบื้องต้น ให้ถามถึงอายุว่าครบ ๒๑ ปีแล้วหรือยัง ฟังถามวัน เดือน ปี แล้วนับดูตามแบบแผน
 พระวินัย เห็นว่ามีอายุครบแล้ว และคนผู้นั้นไม่เป็นมนุษย์วิบัติ หรือเสียหายแต่ประการใดประการหนึ่ง
 เช่น ถูกตอน เป็นต้น นอกจากนี้ต้องตรวจสอบดูตามนัยแห่งมาตรา ๑๔ แห่งสังฆานัตติระเปียบ
 พระอุปัชฌายะ พุทธศักราช ๒๔๘๗ ที่ว่า

๑. เป็นคนมีหลักฐาน มีอาชีพชอบธรรม ไม่ใช่คนจรจัดไม่มีหลักฐาน
๒. เป็นสุภาพชน มีความประพฤติดี ไม่เป็นนักเลงเที่ยวเตร็ดเตร่ ไม่มีความ
 เสียหายในทางอื่น เช่น ติดฝิ่น ติดสุรา เป็นต้น
๓. มีความรู้อ่านออกและเขียนหนังสือไทยได้ โดยมีประกาศนียบัตร หรือหนังสือ
 รับรอง ซึ่งทางราชการออกให้เป็นคัมมือ
๔. เป็นผู้ปราศจากบรรพชาโทษ และมีร่างกายสมบูรณ์ อาจบำเพ็ญสมณกิจได้
 ไม่เป็นคนชราไร้ความสามารถ หรือทุพพลภาพ หรือพิการพิการ
๕. มีสมณบริวารครบถ้วนและถูกต้องตามพระวินัย
๖. เป็นผู้สามารถกล่าวคำขอบรรพชาอุปสมบทได้ด้วยตนเองและถูกต้อง ไม่วิบัติ

เมื่อพระอุปัชฌายะเห็นว่าบุคคลผู้จะบวชนั้น ไม่ขัดข้องด้วยลักษณะเหล่านี้ ฟังยอม
 ให้อุปสมบทได้ ฟังกะกำหนดบอกวันเขาไปให้แน่นอน

ลักษณะคนบวชไม่ได้

ลักษณะของคนที่ทางพระวินัยถือเป็นบุคคลต้องห้ามไม่ต้องการให้อุปสมบทเป็น
 พระภิกษุในพระศาสนา ดังนี้

๑. คนมีอายุหย่อน ๒๐ ปี
๒. เป็นบัณฑิต

๓. อุภโตพยัญชนกะ คือคนมี เพศ ๒ ทั้งหญิงทั้งชาย
๔. ภิกขุณีทุสกะ คนผู้ประทุษร้ายนางภิกษุณี
๕. เถยยสังวาสกะ คือคนลักเพศ ได้แก่ คนถือเพศภิกษุเอาเอง
๖. ติตถียปักษันตกะ ภิกษุผู้ไปเข้ารีตเดียรัลย์
๗. มาตุฆาตกะ คนฆ่ามารดา
๘. ปิตุฆาตกะ คนฆ่าบิดา
๙. อรหันตฆาตกะ คนฆ่าพระอรหันต์
๑๐. โลหิตุปปาทกะ คนทำร้ายพระพุทธรเจ้าแม่เพียงทำพระโลหิตให้ห่อขึ้น
๑๑. สังฆเภทกะ ภิกษุที่ทำสงฆ์ให้แตกจากกัน
๑๒. ภิกษุผู้ต้องปาราชิกละเพศแล้วต้องการบวช

คนทั้ง ๑๒ จำพวกนี้ เรียกว่า “วัตถุวิบัติ” ห้ามอุปสมบท

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลบางจำพวกที่ถูกห้ามไม่ให้รับบรรพชาอุปสมบทอีก ๘ จำพวก คือ

๑. คนมีโรคอันตรายติดต่อดูรักษาไม่รู้จักหาย โรคเรื้อรัง ได้แก่ โรค ๕ อย่าง คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคหิด โรคลมบ้าหมู
 ๒. คนมีอวัยวะบกพร่อง คือ คนมีมือขาด มีเท้าขาด มีนิ้วมือนิ้วเท้าขาด มีหูขาด มีจมูกขาด เป็นต้น
 ๓. คนมีอวัยวะไม่สมประกอบ คือ คนมีมือเป็นแผ่น คือนิ้วมือไม่ได้จักเป็นง่าม คนค่อม คนเตี้ย คนตีนปุก เป็นต้น
 ๔. คนพิการ คือ คนตาบอดตาใส คนง่อย คนมีมือหงิก เท้าหงิก คนกระจอก เดินไม่ปกติ และคนหูหนวก เป็นต้น
 ๕. คนทุรพล คือ คนแก่อ่อนแอ คนมีกำลังน้อย ไม่อาจจะทำกิจข้อมจิ๋วของตัวได้ เป็นต้น
 ๖. คนมีเกี้ยวข้อง คือ คนผู้อันบิดามารดาไม่อนุญาต คนมีหนี้สินล้นพ้นตัว เป็นต้น
 ๗. คนเคยถูกลงอาญาหลวงมีหมายปรากฏอยู่ คือ คนถูกเขียนหลังลาย คนถูกสักหมายโทษ
 ๘. คนประทุษร้ายความสงบ คือ โจรผู้ร้ายที่ขึ้นชื่อ
- นอกจากนี้ ต้องเว้นบุคคลตามลักษณะมาตรา ๑๕ แห่งสังฆานัติ ว่าด้วยระเบียบพระอุปชฌายะ พุทธศักราช ๒๔๘๗ คือ
๑. คนทำความผิดหลบหนีอาญาแผ่นดิน
 ๒. คนหลบหนีราชการ
 ๓. คนมีคดีค้างในศาล

๔. คนเคยถูกตัดสินจำคุกฐาน เป็นผู้ร้ายสำคัญ
๕. เคยถูกห้ามอุปสมบทเด็ดขาดทางพระพุทธศาสนา
๖. คนมีโรคติดต่อ
๗. คนมีอวัยวะพิการจนไม่สามารถปฏิบัติกิจพระศาสนาได้สะดวก

เครื่องอัฐบริขารของผู้ที่จะอุปสมบท

เมื่อพระอุปัชฌายะกำหนดวันเวลาให้แน่นอนแล้ว เจ้าภาพต้องเตรียมซื้อเครื่องอัฐบริขารไว้ให้ครบ ดังนี้

๑. บาตร
๒. อันตราสก ผ้าสบง
๓. อุตตราสงค์ ผ้าจีวร
๔. สังฆาฏิ ผ้าพาดบ่า (ห่มซ้อม)
๕. กายพันธน์ ผ้าประคดเอว
๖. ฆมกรก หม้อกรองน้ำ
๗. กล่องเข็มพร้อมทั้งด้าย
๘. มีดโกน

ทั้ง ๘ อย่างนี้ เป็นบริขารที่จำเป็น นอกนั้นควรหาสบงจีวรเพิ่มอีกบ้าง จะได้อาศัยใช้นุ่งห่มสะดวก เครื่องบริขารอื่น ๆ เช่น แก้วน้ำ ที่นอน หมอน มุ้ง เป็นต้น ตามควรแก่ฐานะที่จะจัดหาได้

การเตรียมตัวของผู้ที่ทำการอุปสมบท

ผู้ที่อุปสมบทนั้นควรไปอยู่วัด เพื่อจะได้ศึกษาเรียนรู้ธรรมเนียมปฏิบัติของวัด ตลอดถึงศึกษาถึงวัตรปฏิบัติของพระภิกษุ และจะได้คุ้นเคยกับพระภิกษุสงฆ์ ควรฝึกหัดท่องคัมภีร์ต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

๑. ท่องคำขอบรรพชาอุปสมบท
๒. ท่องวิธีทำพินทุ อธิษฐาน และวิธีวิกัปจีวร
๓. ท่องคำกรวดน้ำ
๔. ท่องวิธีแสดงอาบัติ
๕. ท่องยถา สัพพี
๖. ท่องวิธีพิจารณาปัจจัย ๔
๗. ท่องทำวัตรเช้า - เย็น

สำหรับข้อ ๑ เป็นสำคัญว่า เขาทั้งหมด เพราะในวันอุปสมบท ผู้จะอุปสมบท ต้องเปล่งวาจาว่า ฉะนั้น ต้องหัตถ์และข้อมให้คล้องแคล้ว โดยมากต้องไปข้อมหัตถ์เข้ากับพระที่วัดจะได้รู้ระเบียบของท่าน ว่าตอนไหนควรจะทำอย่างไร จะทำอย่างไร เว้นระยะวรรคตอนให้ถูกต้อง และควรศึกษาระเบียบ ๓ อย่าง ที่จำเป็นในวันอุปสมบท เพื่อความไม่เคอะเขิน

๑. ระเบียบการกราบ
๒. ระเบียบการกรวดน้ำ
๓. ระเบียบการรับประเคน

ระเบียบข้อ ๑ และข้อที่ ๒ ฟังดูในตอนต้นซึ่งกล่าวมาแล้ว ส่วนระเบียบการรับประเคน ฟังทราบ ดังนี้

โดยมากผู้มาช่วยในการอุปสมบทก็มีสิ่งของมาทำบุญ (ถวายพระบวชใหม่) ด้วย ซึ่งผู้บวชใหม่จะต้องออกไปนั่งรับประเคนของ ถ้าผู้ถวายเป็นผู้ชาย ผู้บวชใหม่ก็รับด้วยมือตนเอง ถ้าเป็นผู้หญิงก็รับด้วยผ้ากราบ การจับผ้ากราบนั้น เท้าที่สังเกตจากพระผู้ใหญ่ให้วางหัวนิ้วมือบนผ้าสอดอีก ๔ นิ้วไว้เบื้องล่างหน้าผ้า (หงายมือ) ทอดสายตาพอประมาณจับอยู่ที่ผ้ากราบสำรวมกิริยา

การขอขมาต่อผู้หลักผู้ใหญ่ก่อนอุปสมบท

เมื่อใกล้วันที่จะอุปสมบทตามนิยามกันทั่วไป ผู้ที่จะบวชต้องมีดอกไม้ ธูป เทียนแพร เพื่อบอกลาญาติพี่น้องและผู้หลักผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นบุคคลที่ตนเคารพนับถือ เป็นการแสดงความเคารพ และขอขมากรรมที่ได้พลาดพลั้งล่วงเกินทั้งต่อหน้าและลับหลัง ญาติพี่น้องหรือผู้หลักผู้ใหญ่ก็นับรับขอขมาพร้อมกับให้ศีลให้พร

การเตรียมงานวันสุกดิบ

ในวันสุกดิบนี้ งานที่อ้ออิงมากก็คือโรงครัว ซึ่งทำเลี้ยงผู้มาช่วยงาน และทำบุญเลี้ยงพระ ของที่ทำขึ้นพื้นในชนบทก็มักจะมีขนมจีน น้ำยา น้ำพริก แกงบอน แกงฟุ้งทอง เป็นต้น มีผู้มาช่วยงานเป็นการเอิกเกริกสนุกสนาน

ในชนบทบางแห่ง ตอนบ่ายมีการแห่นาคสนุกสนาน เจ้านาคแต่งตัวนุ่งขาวห่มขาว หรือแต่งอื่น ๆ ก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควร บางที่ขึ้นช้างแห่ห้อมล้อมกันไปเป็นขบวน ไปกันจนเย็นถึงกลับ ในระหว่างแห่ก็มีรื่นเริงกันแล้วแต่ใครจะคิดสนุกอย่างไร ที่มีม้าและกล้าหน้อยก็ขี่ม้าผูกลูกกระพรวน แต่งม้าเสียหุ ล่อช้าง เป็นการรื่นเริงในการบุญ

ครั้นตอนย่ำค่ำ ก็มีการทำขวัญนาค ของที่จะต้องใช้ในพิธีทำขวัญนี้ คือ

๑. เครื่องบายศรี ๑ สำหรับ
๒. เครื่องกระยาบวช ๑ สำหรับ
๓. มะพร้าวอ่อน

๔. ไข่ ๑ ฟอง (เรียกกันว่า ไข่ขวัญ)
๕. กล้วยน้ำว่า ๑ หวี
๖. ชั้นใส่ข้าวสาร
๗. เทียนชัย

คำโบราณท่านพรณณาจัดของพิธีไว้นอกจากบายศรีแล้ว ยังบอกอีกว่า “ยอดข้าวขวัญไข่ปอกใส่ ตองสามใบเอาแต่ดี หุ้มบายศรีตามโบราณ เครื่องตระการทุกสิ่ง ฝ้ายอย่างยิ่ง ลายเข็มขำ เขียวจรรยาอย่างดีดี หุ้มบายศรีดุงดงาม เทียนชัยตามจตุบูชา เป็นสง่างามตามวิสัย แวนปีกไว้ทั้งสามอัน ปักในชั้นขอบข้าวสาร สำหรับจะเวียนเทียน มะพร้าวเจียนใส่พานรอง ชั้นเงินทองวางเรียงราย”

การทำพิธีขวัญนาคนี้ เจ้านาคนั่งกลางวงพิธี ห้อมล้อมด้วยบิดามารดา ญาติพี่น้อง พร้อมกับผู้ที่มาร่วมอนุโมทนาต่อหน้าเจ้านาคนั้น วางเครื่องใช้ในพิธีทำขวัญ บาตร ฝาไตร เครื่องบริวาร พร้อมทั้งเครื่องสักการะทั้งปวง ครั้นแล้วผู้ว่าคำทำขวัญก็เริ่มว่าคำทำขวัญเป็นทำนอง จบลานหนึ่ง ๆ ก็ตีฆ้องโห่ร้องเอาชัย ครั้นจบทุกบทก็เปิดแวนเวียนเทียน พิณพาทย์ก็ประโคม

เท่าที่กล่าวมานี้ ผู้ที่ไม่เคยเห็นหรือเคยปฏิบัติพิธีอย่างนี้มาก่อนอาจทำให้งุนงง ดังนั้น จะขอกล่าว้าอีกครั้งหนึ่ง เพื่อความเข้าใจ สำหรับผู้ที่ปรารถนาจะจัดทำจักได้ทำได้เอง ดังนี้

การจัดทำ ตระเตรียมของดังกล่าวแล้วข้างต้นไว้ให้พร้อม เอาไม้ไผ่มาชนากับบายศรีให้ได้สามเส้า เอาด้ายสายสิญจน์ผูกทุกช่อง ช่องละเปลาะ ยกเอาเครื่องบายศรีปากชาม ตั้งบนยอดบายศรีใหญ่ เอาเครื่องสังเวียใส่ตามช่องบายศรี

ครั้นแล้วตัดเอาใบตอง (กล้วย) มา ๓ ทาง หุ้มบายศรีผูกด้ายสายสิญจน์ แล้วใช้ผ้าขาวล้วนหรือผ้าแพรสี หุ้มบายศรีเวียนซ้ายมาทางขวา

น้ำมนต์ ให้ทำน้ำมนต์ไว้สำหรับประพรมเครื่องบายศรี เจ้านาค ตลอดเครื่องบริวารอื่น ๆ

แบ่งเจิมนาค ผงเจิมนาคนั้นเสกด้วย นโม พุทธายะ หรือด้วยบทอื่น สุดแต่แต่จะเสก

ครั้นเสร็จกิจเหล่านี้แล้ว เอาเทียน ๘ เล่มติดแวน แวนละ ๓ เล่ม และแวนนั้นให้ปักไว้ที่ชั้นข้าวสาร ตัวผู้ว่าคำทำขวัญให้นั่งหันหน้าไปทิศเหนือหรือทิศตะวันออกก็ได้ ตัวเจ้านาคนั่งข้างซ้าย แล้วเอาเทียนชัยปักที่ยอดบายศรีแล้วเริ่มว่าคำทำขวัญ เริ่มต้นด้วยชุมนุมเทวดาจนถึงเชิญขวัญนาค เมื่อจบแล้วก็เริ่มเวียนเทียนต่อไป

การเวียนเทียน เอาเทียนชัยจุดแล้วว่า **ขยนโต** จนถึง **สีเล ปฐวิโปกฺขเร** แล้วจุดเทียนติดไว้ที่แวน โดยจุดต่อจากเทียนชัยแล้วเวียนรอบบายศรี ๓ รอบ โดยเอามือซ้ายส่งเอามือเบื้องขวารับ ครั้นแล้วสายเทียนตรงหน้า ร้องเป็นบทว่า “**ได้เอยได้ฤกษ์ สิทธาเนาให้เบิกซึ่งบายศรี**” แล้วส่งต่อไปยังเจ้าภาพซึ่งอยู่ในลำดับต่อไป เวียนจากซ้ายไปทางขวา ร้องต่อบทที่ ๒

ว่า “ญาติกามาพร้อมอั้งมี จึงจุดธูปแล้วเวียนไป” เวียนได้รอบหนึ่งก็ใส่ใบพลูลงคะแนนไว้ทุกรอบ จะเวียนกี่รอบก็ได้ ตอนจะยุติร้องว่า “ตามระบอบโบราณท่านชานไช”

เมื่อจวนจะจบรอบที่เวียนเทียนนั้น ให้เปลื้องเอาผ้าห่อที่ใบตองบายศรีมาให้หน้าคถือไว้ (เอามือซ้ายรองเอามือขวาวางข้างบน) เมื่อเวียนเทียนหมดรอบแล้ว ต้องรวมเวียนที่บายศรี ๓ รอบ เอาใบพลูรองเทียน เอามือกระพุ่มเทียนเป่าเข้าบายศรี ดับเทียนแล้วเป่าควันใส่หน้าค ๓ ครั้ง แล้วเอาเทียนชัยเจิมหน้าผากนาคด้วยผงเจิมที่เตรียมไว้แล้ว

ต่อจากนั้น หยิบมะพร้าวอ่อนเปิดฝาดอก เอาช้อนตักขี้ผึ้งในช่องบายศรีทุกช่อง ใส่ลงในมะพร้าว แล้วบีบใส่ลงด้วย ครั้นแล้วเอาช้อนตักน้ำมะพร้าวนั้นให้เจ้านาคกิน ๓ ช้อน แล้วบิดามารดานาครับใบตองจากนาคไปไว้ในห้องนอน (สมมติว่ารับขี้ผึ้งไป) ก็เป็นอันยุติพิธีทำขวัญเพียงนี้

งานในวันอุปสมบท

ครั้นเสร็จจากทำขวัญในวันนั้นแล้ว รุ่งขึ้นก็แห่หน้าคไปอุปสมบท กระทบแห่จัดเป็นการเอิกเกริกก็มี ไปเจียบ ๆ ก็มี แล้วแต่ความสามารถและฐานะของเจ้าภาพที่จะจัดทำได้ อย่างไม่ดีมารดาต้องอุ้มไตรจีวร บิดาอุ้มบาตรและตาลปัตร ญาติพี่น้องถือเครื่องอัฐบริขารอื่น ๆ ถ้ามีเครื่องอื่น ๆ อีก ผู้ไปช่วยงานก็ช่วยกันถือ เข้าแถวเป็นขบวนยาวเหยียด นาคนำหน้า ถ้าเป็นอย่างในชนบทนาคก็ขึ้นขี่ม้ามีกลดกัน เสียงไชโยโห่กันอื้ออึง มีการรำกระบี่กระบอง มีกลองเถิดเทิง หรือแตรวง เพิ่มความครึกครื้นตามฐานะ

เหตุที่นิยมให้หน้าคขี่ม้านั้น เห็นจะเป็นเพราะถือแบบอย่างครั้งพระพุทธเจ้า เมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะ ทรงม้าชื่อว่ากัณฐกะออกบวช

เมื่อกระทบแห่ไปถึงวัดแล้ว นาคลงจากหลังม้า และโดยมากก็มักแห่รอบอุโบสถอีก ๓ รอบ (เวียนขวา)

บูชาสีมา

เมื่อนาคแห่รอบอุโบสถ ครบ ๓ รอบแล้ว นาคจุดธูปเทียนบูชาสีมาหน้าอุโบสถ แล้วจึงเข้าไปในอุโบสถ และในตอนเข้าอุโบสถนี้ มีนิยม ๒ อย่าง คือ ญาติจูงนาคเข้าโบสถ์ก็มี นาคจูงญาติเข้าไปด้วยก็มี อย่างต้นนั้นพิจารณาดูความหมายเหมือนว่าพ่อแม่ญาติพี่น้องจูงนาคเข้าโบสถ์ ด้วยหวังจะให้เธอได้พบพระ หรือเพื่อป้องกันมิให้นาคประหมา อย่างหลังนั้นเหมือนว่านาคจูงพ่อแม่ญาติพี่น้องให้ขึ้นสู่สวรรค์ หรือให้ได้พบพระ (สุดแต่จะตีความหมาย) และมีธรรมเนียมนิยมว่า ถ้าพ่อแม่จูงนาคเข้าโบสถ์ แม่ต้องอยู่เบื้องขวา พ่อต้องอยู่เบื้องซ้าย

เมื่อนาคเข้าไปในพระอุโบสถแล้ว

ครั้นนาคเข้าไปในอุโบสถแล้ว พ่อแม่ญาติพี่น้องตลอดถึงมิตรสหายของนาค ก็เข้าไปนั่งในอุโบสถ ครั้นได้เวลา นาคก็กราบพ่อแม่รับผ้าไตรจีวร อุ้มเข้ามาขอบรรพชาต่อ พระอุปัชฌายะ และถวายผ้าไตรต่อพระอุปัชฌายะ จากนั้นพระอุปัชฌายะจะได้สอบถึงอนิสงส์ ของการอุปสมบท เสร็จแล้วพระอุปัชฌายะจะครองอังสะให้แก่ผู้ขออุปสมบท แล้วมอบผ้าไตร ออกไปครองผ้า เสร็จแล้วเข้าไปกล่าวคำขอศีลและรับศีลจากพระอาจารย์ เมื่อรับศีลจบแล้วรับ ประเคนบาตรจากพ่อแม่ และอุ้มบาตรออกไปหาพระอุปัชฌายะ ประเคนบาตรแล้วกล่าวคำขอ นิสสัย จากนั้นพระอุปัชฌายะก็จะบอกบาตร จีวร เป็นภาษาบาลี จบแล้วพระอุปัชฌายะจะบอกให้ ไปยืนที่ผนังอุโบสถด้านในหน้าอุโบสถ เพื่อให้คู่สวดได้สอบถามอันตรายิกกรรม

ครั้นแล้วพระคู่สวด ก็สวดสมมติตนต่อหน้าสงฆ์ แล้วออกไปซักถามอันตรายิกกรรม ว่าเป็นโรคเรื้อนหรือไม่ ตลอดถึงถามว่า เป็นมนุษย์ใช้ไหม ดังนี้เป็นต้น เสร็จแล้วท่านก็กลับเข้ามา สู่ที่ประชุมสงฆ์ แล้วบอกที่ประชุมสงฆ์ถึงการที่ได้ไปซักถามอันตรายิกกรรมให้สงฆ์ได้ทราบ จบแล้ว เรียกผู้จะบวชนั้นเข้าไป แล้วให้กล่าวคำขออุปสมบทกับสงฆ์ พระคู่สวดถามเสร็จแล้วก็สวด ญัตติจตุตถกรรม สำเร็จความเป็นภิกษุในเมื่อสวดจบคำว่า โส ภาเสยย ครั้งที่ ๓ ในตอนท้ายญัตติ จตุตถกรรม ลำดับต่อไปพระอุปัชฌายะก็สอนภิกษุใหม่นั้น เรียกว่าบอกอนุศาสน์

อนุศาสน์ ๘ อย่าง

อนุศาสน์ คือคำสอนพระบวชใหม่ในกรณีเบื้องต้น ๘ อย่าง แบ่งเป็น

๑. กรณียกิจ คือกิจที่พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติ มี ๔ อย่างคือ

- ๑.๑ เทียบบิณฑบาต
- ๑.๒ นุ่งห่มผ้าบังสุกุล
- ๑.๓ อยู่โคนไม้
- ๑.๔ ฉ้นยาดองด้วยน้ำมูตรเน่า

๒. อกรณียกิจ คือข้อห้ามมิให้พระสงฆ์ปฏิบัติ มี ๔ อย่าง คือ

- ๒.๑ เสพเมถุน
- ๒.๒ ลักของเขา
- ๒.๓ ฆ่าสัตว์
- ๒.๔ ไอ้อวดคุณพิเศษซึ่งไม่มีในตน

เมื่อพระอุปัชฌายะบอกอนุศาสน์จบแล้ว ภิกษุใหม่ก็จะประเคนไทยธรรม (ถ้ามี) แก่พระอุปัชฌายะ พระคู่สวด และพระอันดับ เสร็จแล้วกลับเข้าไปนั่ง ณ ที่เดิม พระสงฆ์ทั้งนั้นก็จะอนุโมทนา โดยพระอุปัชฌายะจะขึ้น ยถา พระภิกษุใหม่กรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนบุญกุศลแก่บิดา มารดาญาติมิตรสหาย ตลอดถึงสรรพสัตว์ พอจบ ยถา ก็ประนมมือรับพรจนจบ เป็นอันเสร็จพิธี การบวชเท่านั้น

บทที่ ๔

พิธีมงคลแต่งงาน

ลูกผู้ชายทุกคน เมื่อได้บวชได้เรียนแล้ว กรณีต่อไปก็คือการหาคู่ครอง เพื่อสืบเชื้อสายแห่งตระกูลต่อไปตามประเพณี ลูกผู้หญิงก็เหมือนกัน เมื่อเจริญวัยอายุพอสมควรแก่การที่จะเป็นแม่บ้านได้แล้ว หากมีชายใดผู้คู่ควรกันมาสู่ขอ พ่อแม่ก็ตกลงยกให้ตามประเพณี เป็นอันบำเพ็ญหน้าที่เสร็จไปข้อหนึ่ง ที่ทางพระพุทธศาสนากล่าวไว้ว่า “หาคู่ครองที่สมควรให้”

การแต่งงานนี้มี ๒ ชนิด คือ ถ้าผู้หญิงไปแต่งงานที่บ้านผู้ชาย เรียกว่า อาวาหมงคล ๑ ถ้าผู้ชายไปแต่งงานที่บ้านผู้หญิง เรียกว่า วิวาหมงคล ๑

ประเพณีของไทยเรานั้น เมื่อชายซึ่งได้บวชเรียนแล้ว มองเห็นว่าหญิงใดมีลักษณะนิสัยต้องใจตนก็บอกให้ผู้ใหญ่ไปสู่ขอ บางทีผู้ใหญ่ก็เป็นฝ่ายมองพิจารณาเลือกให้เอง การไปสู่ขอ นั้น ต้องจัดเอาผู้ใหญ่ของฝ่ายชายคือพ่อแม่ หรือผู้ปกครองอื่น ๆ ซึ่งเป็นผู้สูงอายุ หรือมีเกียรติก่อนจะไปก็ดูฤกษ์ยามวันดีก่อน แล้วจึงไปเจรจาสู่ขอต่อผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง ผู้ใหญ่ฝ่ายชายที่ไปเจรจาสู่ขอนั้น เรียกว่า “เถ้าแก่” เหตุที่ให้เถ้าแก่ไปสู่ขอก็เพื่อเป็นหลักฐานมั่นคงในถ้อยคำสัญญา และถ้าต่อไปมีเหตุแตกแยกกัน ก็จะได้อาศัยเถ้าแก่เป็นพยานยืนยันข้อความในทางกฎหมาย

การเจรจาสู่ขอ

ในการเจรจาสู่ขอ เถ้าแก่ซึ่งไปสู่ขอนี้มีการพูดกันโดยใช้สำนวนโวหาร ยิ่งเถ้าแก่เป็นคนรอบรู้ในประเพณีโบราณก็เจรจาเลียบเคียงได้ไพเราะ เช่น เจรจาวาได้ยินว่าบ้านของฝ่ายหญิงมีพันธุ์พืชผักแพงแต่งเต้าอันงาม ก็ใครที่จะมาขอพันธุ์ไปเพาะปลูกบ้าง ดังนี้ เป็นต้น ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงก็รู้ความโดยนัยนั้น ในสมัยปัจจุบันพูดขอเอาตรง ๆ ก็มี ไม่ต้องอ้อมค้อม ถ้าผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงยังไม่รู้จักผู้ชายนั้นดีก็ไต่ถาม เถ้าแก่ต้องเป็นฝ่ายรับรองความประพฤติดของฝ่ายชาย

ประเพณีโบราณปรากฏในบทเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผนนั้น เราจะทราบใจความว่า เมื่อนางทองประศรี (แม่เจ้าบัว) ไปขอนางพิมต่อนางศรีประจัน (แม่เจ้าสาว) หาผู้ใหญ่สูงอายุในตำบลนั้น ชื่อตาสน ตาเสา ยายเฒ่า ยายมิ่ง อันเป็นที่นับถือด้วยกันทั้ง ๓ ฝ่าย (จึงเรียกกันว่า เถ้าแก่) ไปด้วย ๔ คน เมื่อนางทองประศรีขอลูกสาวนางศรีประจัน ว่า

“ตูจะขอถามความท่านยาย
ลูกชายนั้นดีหรืออย่างไร
ไม่เล่นเบี้ยกินเหล้าเมากัญชา
ฝืนฝามันสูบบ้างหรือไม่
จะสูงต่ำดำขาวคราวใคร
ตวยังไม่เห็นแก่ตาว่าตามจริง ๆ
ครานั้นตาสนกับตาเสา
กันทั้งยายเฒ่าและยายมิ่ง

ตลอดไปท่านจะได้ฟังฟัง ลูกทองประศรีดีจริงนะคนนี้ ฯลฯ

บทตรงนี้แสดงให้เห็นทราบว่า ผู้ปกครองนั้นเป็นผู้ขอ ถ้าแก่เป็นแต่ผู้รับประกัน
ธรรมเนียมโดยทั่วไป เมื่อมีผู้มาสู่ขอลูกสาว ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงมักขอผิดพลาด
เพื่อปรึกษาหารือในหมู่ญาติพี่น้องของตนดูก่อน ถ้าแก่ต้องมาในวันอื่นอีก การที่ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง
ขอผิดพลาดกันนั้น ก็เพื่อฟังความเห็นของญาติพี่น้อง และจะได้ใช้เวลาสอบสวนความประพฤติ
ของฝ่ายชายด้วย เมื่อปรึกษาดตกลงกันด้วยความเต็มใจ และฝ่ายชายก็มีความประพฤติเป็นที่พอใจ
ก็ตกลงกันยอมยกให้ บางทีผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงที่ถือธรรมเนียมเคร่งครัดก็ถามวันเดือนปีเกิดของ
ฝ่ายชายไว้ แล้วนำไปให้หมอดูช่วยตรวจว่า วันเดือนปีฝ่ายชายฝ่ายหญิงจะเป็นมิตรกันได้หรือไม่
ธาตุถูกต้องกันไหม อยู่ภาคตัวเดียวหรือต่างตัวกัน เมื่ออยู่ร่วมกันแล้วจะยากจนหรือมั่งคั่งสมบูรณ์
อย่างไร ดังนี้ เป็นต้น เมื่อเห็นว่าซาดาของทั้ง ๒ ฝ่ายถูกต้องกันดี ก็เป็นอันตกลง ถ้าผู้ใหญ่ฝ่ายหญิง
ไม่เต็มใจตกลง ก็มักอ้างเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งถ้าแก่ฝ่ายชายฟังแล้วไม่ต้องเสียใจกัน

พิธีการหมั้น

ถ้าผลของการเจรจาตกลงกันเรียบร้อยเป็นอันยกลูกสาวให้แล้ว ผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่าย
ก็ตกลงกันในเรื่องสินสอดและเรือนหอ ซันหมากผ้าไหว้วางจะเอากันเท่าไรแน่ เมื่อกำหนดกัน
แน่นอนแล้ว บางท้องที่หรือบางรายก็ไม่นิยมพิธีหมั้น หากฤกษ์กำหนดวันแต่งงานทีเดียว การไม่หมั้นกัน
ไว้ก่อนก็เพราะต่างฝ่ายต่างเชื่อถือในคำมั่นสัญญาของกันและกัน การหมั้นไว้นั้นความประสงค์ก็เพื่อ
เป็นหลักประกัน ในคำมั่นสัญญาของฝ่ายชาย เพราะถ้าฝ่ายชายผิดสัญญา ไม่ยอมสมรสด้วยกับ
ฝ่ายหญิงก็ต้องถูกริบเครื่องของหรือเรียกกันว่า ซันหมากหมั้นไปเปล่า ๆ หญิงนั้นก็เรียกกันว่า
ม่ายซันหมาก

พิธีหมั้นนั้น มีวิธีทำดังต่อไปนี้ เมื่อถึงฤกษ์งามยามดี ฝ่ายชายก็จัดซันหมากที่จะ
นำไปหมั้น มีซันใส่หมากทั้งผลกับพลูใบและทองคำตามน้ำหนักที่ตกลงกันไว้ พร้อมกับขนมต่าง ๆ
จัดไปตามความพอใจ ผู้ใหญ่ฝ่ายหญิงก็จัดถ้าแก่ไว้คอยรับซันหมาก อันซันหมากหมั้นนี้ถ้าฝ่ายหญิง
ผิดสัญญา โดยประพฤติก่ออันพึงรังเกียจ ก็ต้องคืนให้แก่ฝ่ายชาย

พิธีการปลุกเรือนหอ

เมื่อทั้งฝ่ายชายและฝ่ายหญิงกำหนดฤกษ์ที่จะแต่งงานกันแล้ว ต่อแต่นั้น ฝ่ายชาย
ก็ต้องเตรียมแต่งตัวไม้สำหรับเรือนหอ ขนเอาไปไว้ที่บ้านเจ้าสาว ฝ่ายเจ้าสาวก็จัดสำรับกับข้าว
ออกมาเลี้ยงดูกัน

การปลูกเรือนหอนี้ ตามประเพณีเป็นหน้าที่ของฝ่ายชายจัดสร้างขึ้นในเนื้อที่บ้านของฝ่ายหญิง แต่บางครั้งฝ่ายหญิงก็เป็นผู้จัดทำ และคิดค่าก่อสร้างจากฝ่ายชาย ส่วนเรือนเป็นหน้าที่ของฝ่ายหญิง

พิธีแห่ขันหมาก

ครั้นต่อจากวันปลูกเรือนหามา เรียกกันว่า วันสุกดิบ ฝ่ายชายต้องนำผ้าไหว้ขันหมาก แห่ไปยังบ้านเจ้าสาว

ขันหมากนั้นต้องจัดเป็น ๓ ชั้น เรียกว่าขันหมากเอก ๑ ชั้น ขันหมากรอง ๒ ชั้น ขันหมากเอก สำหรับใส่ข้าวสารหมากพลูจีบจีบเรียงรายพองตามปากชั้น ใส่ตะลุ่มมีฝาปิด หุ้มผ้าลาย มีผ้าไหมรัด ขันหมากรอง ใส่เงินสินสอด ถั่วงา ข้าวเปลือก ใบเงิน ใบทอง ใบนากรูปเทียน ผ้าไหว้บิดามารดา และผ้าไหว้ผีปู่ย่าตายาย จะจัดผ้าเป็นก็คู่ที่สุดแล้วแต่ความตกลงกัน หนึ่ง สำหรับเงินสินสอดนั้น มีประเพณีว่าต้องใส่ไว้ให้เกินกว่าที่ตกลงกันไว้ เมื่อถ้าแก่ตรวจตราสิ่งของนับดูก็จะถือว่าเป็นเงินงอก นับเป็นเคล็ดที่ถือกันว่า ชายหญิงนั้นอยู่ร่วมกันแล้วทรัพย์สินก็มีแต่จะงอกเงยเพิ่มพูนยิ่งขึ้น ขันหมากที่จำเป็นมีเพียง ๓ ชั้นเท่านั้น จะจัดเพิ่มเติมชั้นอีกเท่าไรก็ได้ ใส่ขนมต่าง ๆ ในถาดเหล่านั้น หนึ่ง ขันหมากนอกจากนี้แม้จะมีจำนวน ๕๐ หรือจำนวนร้อยก็ตาม ประเพณีโบราณนิยมเรียกว่า “ร้อยเอ็ด” เสมอกัน

เงินสินสอด ได้แก่เงินที่ตกลงกันในการแต่งงานนี้ ซึ่งมี ๒ อย่าง คือเงินที่ผู้ปกครองเจ้าบ่าวเจ้าสาวให้ฝ่ายละครึ่ง สำหรับคู่บ่าวสาวจะใช้ในการตั้งตัว เรียกว่าเงินทุนประเภท ๑ เงินที่ฝ่ายเจ้าบ่าวให้แก่ตัวเจ้าสาว เรียกว่าสินสอด ประเภท ๑

ครั้นได้ฤกษ์งามยามดีก็เริ่มแห่ขันหมากไปยังบ้านเจ้าสาว เป็นขบวนเอิกเกริก มีไชโย โห่ร้องกัน (ตามประเพณีท้องถิ่น) สนุกสนาน ขบวนใหญ่หน่อยตามฐานะและความกว้างขวางของฝ่ายเจ้าบ่าว ครั้นไปถึงบ้านเจ้าสาวแล้ว ถ้าหากมีการกั้นประตู ก็เป็นหน้าที่ของเจ้าแก่จะให้เงินรางวัลเสมือนกับเป็นค่าเปิดประตู ถ้าหากมีการล้างเท้าเจ้าบ่าว ก็ต้องให้รางวัลเช่นเดียวกัน

การกั้นประตู พวกพ้องเจ้าสาวมักเป็นคนทำ โดยเอาผ้าแพรสี หรือสายสร้อยผูกต่อกันยาว กั้นไว้ไม่ให้เจ้าบ่าวขึ้น และจัดกั้นกัน ๓ ประตู ที่เรือนหอนั้นเอง (ถ้าไม่ได้ปลูกเรือนหอนั้นเอง โดยแต่งงานกันที่บ้านผู้ปกครองฝ่ายหญิงก็กั้นกันที่บ้านนั้น) ครั้นเจ้าบ่าวมาถึงประตูที่ ๑ พวกเจ้าบ่าวก้ถามว่านี่ประตูอะไร พวกเจ้าสาวที่กั้นประตูนั้น ก็ตอบว่าประตูเงิน ครั้นถึงประตูที่ ๒ ก็ถามเช่นนั้นอีก พวกเจ้าสาวตอบว่า ประตูทอง ครั้นถึงประตูที่ ๓ ก็ถามอย่างเดียวกัน พวกเจ้าสาวก็ตอบว่า ประตูแก้ว พวกเจ้าบ่าวต้องให้เงินรางวัลทุก ๆ ประตู

ครั้นแล้ว เจ้าแก่คนกลางทั้งสองฝ่าย ก็นับตรวจตราดูสิ่งของว่าถูกต้องตามสัญญาหรือไม่ เมื่อถูกต้องเรียบร้อย ฝ่ายเจ้าสาวรับเครื่องขันหมากเสร็จแล้วก็จัดอาหารมาเลี้ยงดูกันเป็นอันเสร็จพิธีขันหมากเพียงนี้

ในบางท้องถิ่น ก็มีพิธีบายศรี (สู่ขวัญ - รับขวัญ) ด้วย ข้าพเจ้าชอกกล่าวแทรกไว้ในที่นี้ด้วย เพื่อเป็นคติ มีพิธีแต่งงานในชนบทแห่งหนึ่ง เมื่อผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายตกลงกันเรียบร้อยแล้ว ในวันแห่ขันหมาก ครั้นเข้าแก่ตรวจตราสิ่งของ ปรากฏว่าทองคำที่ตกลงกันไว้ นั้น เป็นทองปลอม จึงเกิดอะอะกันยกใหญ่ สืบสาวไปได้ความว่า แม่ของเจ้าบ่าวเป็นคนจัดเปลี่ยนเอาทองคำปลอมมา เพราะความโลภที่ไม่อยากเสียทองคำแท้ แต่ด้วยความประนีประนอมของผู้ใหญ่อื่น ๆ เมื่อเปลี่ยนเป็นทองแท้แล้ว ก็แต่งงานกันสำเร็จเรียบร้อย ผลแห่งความอับอายของแม่เจ้าบาวนั้น ทำให้เป็นคน คุ่มดีคุ่มร้าย มีลูกสาวอยู่คนหนึ่ง แก่คิดหวังจะแก้ความอับอายของแม่ในครั้งนั้น ถ้าแกพบคน มั่งคั่งหรือมีเกียรติก็เอ่ยวาจาเลียบเคียง ผลสุดท้ายเด็กสาวนั้นก็กลายเป็นผู้นำสงสาร เป็นดั่งดอกไม้ ริมทางไป คนนี้ชมแล้วก็ผละ คนโน้นชมแล้วก็ทิ้ง และคำที่แกชอบพูดเสมอ ในเวลาคุ่มดีคุ่มร้าย ก็คือคำว่า “ทองคำแท้แต่งงาน”

เรื่องนี้เป็นคติได้อย่างดีว่า ในพิธีมงคลนั้น ถ้าไปทำสิ่งอันเป็นอัปมงคล ก็จะมีผล ส่งสะท้อนถึงจิตใจ อาจเป็นไปได้ต่าง ๆ ถ้าทำถูกต้องไม่คิดคดโกงเขา ด้วยเห็นแก่เล็กน้อย ก็จะเป็นมงคลสวัสดิ์ เฉพาะในเรื่องนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า เพราะมารดาของเจ้าบ่าวคิดไม่ซื่อสัตย์ แม้ในการแต่งงานให้ลูกชายของตน ครั้นทำไปแล้ว มีคนรู้กันทั่ว ก็ได้รับความอับอายในชุมชน จิตใจของแม่ในตอนนั้น มีปมด้อยถนัดชัดเจน จึงต้องหาทางชดเชย ก็เฟ่งเล็งไปยังลูกสาว ด้วยหวังคิด จะแก้ความอับอาย ในบางครั้ง แก่จึงพูดออกมาแต่ว่า “ทองคำแท้แต่งงาน” ซึ่งเป็นผลสะท้อน แห่งปมด้อย

พิธีรดน้ำในปัจจุบัน

เมื่อพิธีขันหมากเสร็จสิ้น ถึงเวลาเย็นในวันนั้นทำพิธีสงฆ์ นิมนต์พระมาเจริญ พระพุทธรูป เจ้าบ่าวจะต้องออกไปจุดธูปเทียน นั่งฟังพระเจริญพระพุทธรูปแต่ผู้เดียว ส่วนในตอนวันรุ่งเช้า ทั้งเจ้าบ่าวและเจ้าสาวต้องออกมาตักบาตรด้วยกัน เลี้ยงพระแล้วช่วยกันประเคนของ ถวายพระ เป็นอันเสร็จพิธีสงฆ์

ครั้นถึงฤกษ์รดน้ำ เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวออกไปนั่งบนที่ซึ่งจัดไว้ บ่ายหน้าไปทางทิศที่ โหราจารย์กำหนด ผู้ชายนั่งข้างขวามือของผู้หญิง แล้วผู้ใหญ่ที่เป็นประธานในงานสวมด้ายมงคล ครอบศีรษะฝ่ายชายและฝ่ายหญิง แล้วเริ่มรดน้ำสังข์แก่คู่บ่าวสาวพร้อมกันให้ศีลให้พร เสร็จแล้ว แยกที่ได้รับเชิญมาในงานต่างทยอยเข้ามารดน้ำตามลำดับ หมุดจากแยกแล้วก็ถึงวงศ์ญาติ ครั้นหมดผู้รดน้ำเรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่ก็จะปลดด้ายมงคลออก ถือเคล็ดกันว่า ถ้าปลดออกจากศีรษะ ฝ่ายชายก่อน ชายก็มีอำนาจเหนือฝ่ายหญิง ถ้าปลดออกจากศีรษะหญิงก่อน ก็ถือว่าต่อไปหญิงจะมีอำนาจมากกว่าชาย ในปัจจุบันนี้เจ้าภาพมักมีของแจกเล็ก ๆ น้อย ๆ แก่แขกตามสมควร เป็นอันเสร็จพิธีรดน้ำเพียงเท่านี้

พิธีรดน้ำในสมัยโบราณ

ในสมัยโบราณ พิธีรดน้ำต่างจากสมัยปัจจุบัน คือเมื่อพระมาเจริญพระพุทธมนต์ เจ้าบ่าวกับเจ้าสาวต่างก็มีเพื่อนบ่าวและเพื่อนสาวห้อมล้อมออกมา ไปนั่งตั้งวงแยกกันอยู่ข้างหน้า พระสงฆ์ แล้ว

๑. พระสวามงคลให้คู่บ่าวสาว
๒. พระเป็นผู้รดน้ำแต่งงาน
๓. รดน้ำด้วยเอาโอตักน้ำ ชัดเปียกทั้งตัว จนถึงต้องผลัดผ้าแต่งตัวใหม่ทั้งเจ้าบ่าว และเจ้าสาว
๔. การที่พวกเพื่อบ่าวสาวเข้ารับน้ำมนต์เป็นอุบายที่จะแก้มืดตัวเจ้าบ่าวกับตัวเจ้าสาวให้เข้าไปชิดติดกัน

ดังปรากฏในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนแต่งงานพระไวยกับศรีมาลาว่า

“ครั้นถึงน้อมนั่งฟังพระธรรม
พระสดาจับมงคลคู่ใส่
สายสิญจน์โยงศรีมาลามารพระไวย
พอฆ้องใหญ่หึ่งดั่งตั้งขยันโต
หนุ่มสาวเคียงข้างเข้านั่งอัด
พระสงฆ์เปิดกาลปัตรชดน้ำโร
ปราลงข้างสีกาห้าหกโอ
ท่านยายโพสาวน้า น้ำเข้าตา
อืดอืดยัดเยียดเบียดกันกลม
เอาหนามส้มแทงร้องอุยหน้า
ที่ไม่ถูกเข้ายันคั้นเข้ามา
ท่านยายสาออกมานั่งบังกันไว้
มหาดเล็กโลนโลนโดนกระแทก
โอยพ้อชี้จะแตกทนไม่ได้
ท่านยายสาเต็มทีสนุกหนีไป
จนพระไวยศรีมาลามาชิดกัน”

ฯ ล ฯ

พิธีไหว้ผีปู่ย่าตายาย

เมื่อเสร็จพิธีรดน้ำแล้ว เขาก็เชิญเจ้าบ่าวเข้าเรือน บิดามารดาฝ่ายผู้หญิงเอาผ้าขาว มาปูกลางเรือน แล้วเอาเหล้า มะพร้าวอ่อนกับผ้าไหว้ผิวางลงบนผ้าขาวนั้น เจ้าบ่าวจุดเทียนแฝด คู่หนึ่ง กับธูปคู่หนึ่ง ลงมือไหว้ผีปู่ย่าตายายพร้อมกับเจ้าสาว ในการไหว้นั้น ถ้าแก่จะให้เจ้าบ่าวยกมือขวา เจ้าสาวยกมือซ้ายประนมประสานกัน กราบพร้อมกัน ๓ ครั้ง แล้วเจ้าบ่าวก็นำออกมาไหว้พ่อแม่ของเจ้าสาว พร้อมทั้งไหว้ญาติผู้ใหญ่ของเจ้าสาว เป็นอันเสร็จพิธีไหว้

บทที่ ๕

พิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดงานบำเพ็ญกุศลศพ

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลบังสุกุลปากโกศศพหรือปากหีบศพ

เมื่อได้นำศพเข้าบรรจุในโกศ หรือในหีบศพแล้วยกขึ้นประดิษฐานบนเครื่องตั้งประดับตกแต่งเครื่องประดับเรียบร้อยแล้ว

นิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลสดับปกรณ์ หรือบังสุกุลปากโกศศพ โดยนิมนต์พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป มาพิจารณาสดับปกรณ์หรือบังสุกุลปากโกศศพ สำหรับพระศพหรือศพข้าราชการผู้ใหญ่ ซึ่งได้รับพระราชทานน้ำอาบศพและได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศ หรือ

นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ จำนวน ๑๐ รูป หรือ ๕ รูป มาพิจารณาผ้าบังสุกุลปากหีบศพสำหรับศพผู้มีเกียรติทั่วไป

เมื่อพระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ หรือพระภิกษุสงฆ์ธรรมดา (ซึ่งได้อาราธนาเตรียมไว้ก่อนแล้ว) มาพร้อมกันแล้ว และเมื่อพิธีการทุกอย่างจัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็นิมนต์พระสงฆ์ทั้งนั้นขึ้นนั่งบนอาสนสงฆ์

เจ้าภาพงานศพนั้น เริ่มจุดเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย และจุดเครื่องสักการบูชาที่หน้าเครื่องตั้งศพ ถ้ามีเครื่องทองน้อยตั้งอยู่ที่หน้าเครื่องตั้งศพด้วย ก็นิยมจุดเครื่องสักการบูชาที่เครื่องทองน้อยนั้น แล้วหันด้านหน้าที่ตั้งดอกไม้ออกมาทางพระสงฆ์สดับปกรณ์ หรือบังสุกุล เพื่อให้ผู้ตายบูชาพระธรรม

พิธีกรเริ่มอาราธนาศีล พระเถระประธานสงฆ์ให้ศีลจบแล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดสวดมาติกาจบแล้ว

พิธีกรเริ่มลาดผ้าภูษาโยง (ถ้ามี) โดยยกผ้าภูษาโยงลงจากพานที่รองรับ วางไว้ที่พื้นอาสนสงฆ์ แล้วจับชายผ้าภูษาโยงทอดไปตามพื้นที่อาสนสงฆ์จนตลอดพระสงฆ์ทั้งนั้น หรือทอดด้วยสายโยงไปจนตลอดพระสงฆ์ทั้งนั้น เพื่อเป็นการทอดผ้าบังสุกุลต่อไป หรือ

เมื่อเจ้าภาพงานศพ จุดเครื่องสักการบูชาเสร็จเรียบร้อยแล้ว พิธีกรนำผ้าบังสุกุลเข้าไปเชิญเจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุลต่อไปทันที (โดยไม่ต้องอาราธนาศีล และไม่ต้องสวดมาติกา)

เจ้าภาพรับผ้าบังสุกุลมาทองครั้งละผืน โดยวางขวางผ้าภูษาโยง หรือวางขวางด้ายสายโยงตรงข้ามพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูปจนครบทุกรูป

เมื่อเจ้าภาพทอดผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว ก็กลับไปนั่งที่เดิมพระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดพิจารณาผ้าบังสุกุลพร้อมกัน เจ้าภาพประณมมือฟัง

เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลจยแล้ว พิธีกรพียงนำภาชนะสำหรับกรวดน้ำเข้าไปให้เจ้าภาพ พระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดอนุโมทนา เจ้าภาพเริ่มกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตายแล้ว ประณมมือรับพระธรรมต่อไป

เมื่อพระสงฆ์กำลังอนุโมทนานั้น พิธีกรพึงเก็บผ้าภูษาโยง หรือด้ายสายโยง เป็นเสร็จพิธี บำเพ็ญกุศลบังสุกุลปากโลงศพหรือปากหีบศพ

การจัดพิธีสวดพระอภิธรรม

การจัดพิธีบำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรมประจำคืนนั้น นิยมเริ่มจัดทำตั้งแต่วันตั้งศพ เป็นต้นไปทุกคืน จนครบสัปดาห์ที่ ๑ คือครบ ๗ วัน

ถ้าผู้ตายเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ หรือเป็นที่เคารพนับถือของคนทั้งหลาย นิยมเปิดโอกาส ให้ผู้มีความกตัญญูทเวทที่ได้รับจองเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นการแสดงความกตัญญูทเวทที่ท่านผู้มีพระคุณ หรือมีอุปการคุณแก่ตน ตามประเพณีนิยมของสังคม

การนับวันเพ็ญกุศลสัปดาห์ ปัญญาสมวาร และสัปดาห์ นั้น นิยมเริ่มนับตั้งแต่วันที่ถึงแก่กรรม เป็นต้นไป คือ

เมื่อนับจากวันที่ถึงแก่กรรมไป ครบ ๗ วัน เรียกว่า “สัปดาห์”

เมื่อนับจากวันที่ถึงแก่กรรมไป ครบ ๕๐ วัน เรียกว่า “ปัญญาสมวาร”

เมื่อนับจากวันที่ถึงแก่กรรมไป ครบ ๑๐๐ วัน เรียกว่า “สัปดาห์”

การบำเพ็ญกุศลในวาระที่ครบ ๗ วัน ๕๐ วัน และ ๑๐๐ วันนั้น นิยมว่าเป็นงาน ส่วนรวมของคณะเจ้าภาพโดยตรง จึงไม่นิยมเปิดโอกาสให้ผู้ใดผู้หนึ่งรับเป็นเจ้าภาพโดยเฉพาะ

เมื่อบำเพ็ญกุศลในสัปดาห์ที่ ๑ คือ ทำบุญ ๗ วัน แล้ว ถ้ายังมีผู้มีจิตศรัทธา รับจองเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมต่อไปอีก ก็นิยมเปิดโอกาสให้รับจองเป็นเจ้าภาพในสัปดาห์ ต่อ ๆ ไป ทุก ๆ ๗ วัน ซึ่งตรงกับวันที่ถึงแก่กรรม เช่น ถึงแก่กรรมวันอาทิตย์ ก็นิยมเปิดสวด พระอภิธรรมทุก ๆ วันอาทิตย์ หรือจนถึงวันฌาปนกิจศพ

การบำเพ็ญกุศลสัปดาห์

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัปดาห์ คือ ทำบุญ ๗ วันนั้นนิยมจัดเป็นงานบำเพ็ญกุศล พิเศษ โดยจัดให้มีรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ตามกำลังศรัทธา และตามกำลังทรัพย์ที่จะอำนวยให้ จัดทำได้ ซึ่งนิยมจัดงานบำเพ็ญกุศล ๒ วันบ้าง วันเดียวบ้าง

การจัดงานบำเพ็ญกุศล ๒ วัน

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัปดาห์ คือ ทำบุญ ๗ วันนั้น ถ้าจัด ๒ วัน นิยมเริ่มงานพิธี บำเพ็ญกุศลตั้งแต่เย็นวันที่ครบ ๖ วัน และรุ่งขึ้นวันที่ครบ ๗ วันด้วย โดยมากมีรายการบำเพ็ญกุศล ดังต่อไปนี้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ตรงกับวัน.....คำ เดือน.....

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา

พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป

สวดพระพุทธรูป

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม

วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ตรงกับวัน.....คำ เดือน.....

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป

สวดถวายพรพระ

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์

จำนวน.....รูป

เวลา ๑๒.๓๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน.....รูป

สวดมาติกา และบังสุกุล (นิยมจำนวนเท่าอายุผู้ตาย)

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม

ถวายองค์เครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล

พระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้วเป็นเสร็จพิธี

การจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียว

การจัดงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร คือ ทำบุญ ๗ วัน แบบจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียวนิยมจัดในวันครบ ๗ วัน นับจากวันที่ถึงแก่กรรมเป็นต้นมา

ในปัจจุบันนี้ นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบวันเดียวโดยมาก เพราะไม่ต้องเสียเวลาด้วยกันทุกฝ่าย ทั้งฝ่ายเจ้าภาพทั้งฝ่ายพระภิกษุสงฆ์ได้รับอาราธนาในงาน และเป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ลงไปได้อีกด้วย โดยมากนิยมจัดการงานบำเพ็ญกุศลดังนี้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ตรงกับวัน.....คำ เดือน.....

เวลา ๑๐.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป

สวดพระพุทธรูป

เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์

จำนวน.....รูป

เวลา ๑๒.๓๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน.....รูป

สวดมาติกา และบังสุกุล

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม
ถวายองค์เครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล
พระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้วเป็นเสร็จพิธี

การบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร

การจัดงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร คือ ทำบุญ ๕๐ วันนั้น นิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เช่นเดียวกับการบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (ทำบุญ ๗ วัน) ดังกล่าวมาแล้ว

ถ้ามีความขัดข้องในเรื่องการเงินก็ตาม มีความขัดข้องในเรื่องไม่อำนวยก็ตาม ก็นิยมจัดพิธีบำเพ็ญกุศลแบบรวบรัดให้เสร็จภายในเวลาเพียงไม่กี่ชั่วโมง และไม่ต้องจัดถวายภัตตาหารอีกด้วย โดยมีรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา
พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์

เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป
สวดพระพุทธรูป

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม
ถวายเครื่องไทยธรรม ทอดผ้าบังสุกุล
พระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้วเป็นเสร็จพิธี

การบำเพ็ญกุศลสตมวาร

การบำเพ็ญกุศลสตมวาร คือ ทำบุญ ๑๐๐ วันนั้น โดยมากนิยมจัดทำเป็นพิเศษกว่าการบำเพ็ญกุศล ๗ วัน และ ๕๐ วัน เพราะมีเวลาเตรียมสิ่งของต่าง ๆ ได้นาน

ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมสมบูรณ์ คือทั้งบุคคลที่ร่วมงานก็มีความเห็นพ้องต้องกัน ทั้งสถานที่ก็อำนวย ทั้งการเงินก็มีเพียงพอ ทั้งหนังสืออนุสรณ์งานก็จัดพิมพ์เสร็จทัน ก็นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลสตมวารนี้ควบคู่กับงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ คือจัดงานติดต่อกันไปเลย

ถ้าทุกสิ่งทุกอย่างยังไม่พร้อม ก็นิยมจัดงานบำเพ็ญกุศลสตมวารนี้เป็นงานหนึ่งโดยเฉพาะ เช่นเดียวกับงานบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร และงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร ดังกล่าวมาแล้ว

ในการจัดงานบำเพ็ญกุศลครบ ๗ วันก็ดี ครบ ๕๐ วันก็ดี ครบ ๑๐๐ วันก็ดี ไม่นิยมพิมพ์การ์ดแจก เพราะถือกันว่าเป็นเรื่องการทำบุญกุศลภายในของวงศ์ญาติมิตรสหาย และผู้มีความเคารพนับถือทั้งหลาย จะพึงแสดงความกตัญญูต่อบุคคลที่จัดการบำเพ็ญกุศลอุทิศให้แก่ท่านผู้ล่วงลับไปตามกำลังศรัทธาและตามความสามารถของแต่ละบุคคลโดยเฉพาะ

การจัดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพ

การกำหนดงาน

การกำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพนั้น นิยมประชุมปรึกษาหารือกันระหว่างบุคคลผู้มีความเกี่ยวข้องกับผู้ตาย และการประชุมปรึกษาหารือตกลงกันอย่างช้านิยมภายในระยะเวลาก่อนงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (ทำบุญ ๕๐ วัน) เพื่อจะได้มีเวลาเพียงพอแก่การจัดทำสิ่งของเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปแล้ว เช่นการจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์งานศพ เป็นต้น

ถ้าตกลงจะจัดงานพระราชทานเพลิงศพ หรืองานฌาปนกิจศพติดต่อกับงานบำเพ็ญกุศลสมวาร (ทำบุญ ๑๐๐ วัน) ก็ยังมีเวลาเตรียมจัดงานได้เกือบ ๒ เดือน นับว่ามีเวลาามากเพียงพอแก่การจัดงาน โดยไม่เป็นการรีบด่วนจนเกินไปนัก

การเตรียมงานเบื้องต้น

ถ้างานนั้นเป็นงานพระราชทานเพลิงศพท่านผู้ใหญ่แห่งตระกูล นิยมมีเครื่องสังเค็ด เช่น ตู๋ยา โต๊ะ เตียง ธรรมาสน์เทศน์ ธรรมาสน์ปาตีโมกษ์ เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายแห่งถวายเป็นของสงฆ์ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับไปด้วย

นิยมจัดพิมพ์หนังสือที่มีสารประโยชน์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือเกี่ยวกับวิชาการ เป็นต้น เป็นอนุสรณ์อย่างน้อย ๑ เล่ม หรือถ้ามีหลายเล่มก็ยิ่งเป็นเกียรติแก่ท่านผู้ล่วงลับไปมากยิ่งขึ้น

นิยมจัดทำสิ่งของถวายพระสงฆ์ เช่น พัดรอง ยาม หมอน เป็นต้น อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างตามกำลังเงินที่จะอำนวยให้จัดทำได้ เพื่อเป็นอนุสรณ์แก่ท่านผู้ล่วงลับด้วย

การจัดตั้งศพบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือฌาปนกิจศพ

การจัดงานบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือก่อนฌาปนกิจศพนั้น นิยมจัดพิมพ์การ์ดแจกแก่วงศ์ญาติสนิทมิตรสหาย และท่านที่มีความเคารพนับถือทั้งหลายด้วย

นิยมประกาศทางสื่อสารมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ เพื่อจะได้ทราบโดยทั่วกัน

การจัดบำเพ็ญกุศลก่อนพระราชทานเพลิงศพ หรือก่อนฌาปนกิจศพนี้ นิยมจัดงาน ๒ วันบ้าง จัดงานวันเดียวบ้าง

การจัดงานบำเพ็ญกุศล ๒ วัน

การจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบจัดงาน ๒ วันนั้น ถ้าจัดทำติดต่อกับงานบำเพ็ญกุศลสมวาร คือครบ ๑๐๐ วัน ก็นิยมเริ่มจัดงานเวลาเย็นของวันที่ครบ ๑๐๐ วัน เป็นต้นไป และนิยมพิมพ์การ์ดกำหนดงาน ดังนี้

(ด้านหน้าของการ์ด)

กำหนดงานพระราชทานเพลิงศพ

(หรือฌาปนกิจศพ)

.....(ใส่นามผู้ตาย)

ณ เมรุวัด.....

ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา.....น.

(ด้านภายในการ์ด)

รายการบำเพ็ญกุศล

วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญศพขึ้นประดิษฐานบำเพ็ญกุศล
ณ ศาลาการเปรียญเวลา ๑๗.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา
พระสงฆ์ ๔ รูป สวดรับเทศน์เวลา ๑๘.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
สวดพระพุทธรมณฑ์

เวลา ๑๙.๐๐ น. พระสงฆ์ ๔ รูป สวดพระอภิธรรม

รุ่งขึ้นวันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา ๑๐.๐๐ น. มีเทศน์อานิสงส์หน้าศพ ๑ กัณฑ์

เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
สวดถวายพรพระเวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสงฆ์
จำนวน.....รูป

เวลา ๑๓.๐๐ น. พระราชาคณะแสดงพระธรรมเทศนา

- เวลา ๑๔.๐๐ น. พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ ๑๐ รูป
 สวดศราทธพรตคาถา
 (นิยมเฉพาะงานพระราชทานเพลิงศพ)
- เวลา ๑๕.๐๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน.....รูป
 สวดมาติกา และบังสุกุล
- เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิงศพ

จึงขอประทานกราบเรียน และเรียนเชิญมาด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง

..... เจ้าภาพ

การจัดงานบำเพ็ญกุศลวันเดียว

การจัดงานบำเพ็ญกุศลแบบจัดงานวันเดียวกัน นิยมจัดแยกเป็นเอกเทศหนึ่ง
 ไม่เกี่ยวเนื่องกับงานบำเพ็ญกุศล ๑๐๐ วัน และนิยมพิมพ์การ์ดกำหนดงาน ดังนี้

(ด้านหน้าของการ์ด)

กำหนดงานฌาปนกิจศพ

.....(ใส่นามผู้ตาย)

ณ เมรุวัด.....

ตำบล..... อำเภอ.....

จังหวัด.....

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

เวลา.....น.

(ด้านภายในการ์ด)

รายการบำเพ็ญกุศล

วันที่.....เดือน.....พ.ศ..... ตรงกับวัน.....ค่ำ เดือน.....

- เวลา ๑๔.๐๐ น. เชิญศพขึ้นประดิษฐานบำเพ็ญกุศล
ณ ศาลาการเปรียญ
- เวลา ๑๐.๐๐ น. มีพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์
- เวลา ๑๐.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูป สวดพระพุทธมนต์
- เวลา ๑๑.๐๐ น. ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณรทั้งวัด
- เวลา ๑๓.๐๐ น. พระภิกษุสงฆ์ จำนวน.....รูป
สวดมาติกา และบังสุกุล
- เวลา ๑๖.๐๐ น. ประชุมเพลิง

จึงขอประทานกราบเรียน และเรียนเชิญมาด้วยความเคารพนับถืออย่างสูง

..... เจ้าภาพ

ตามรายการที่แสดงมานี้ เป็นเพียงตัวอย่างเท่านั้น เมื่อถึงคราวปฏิบัติจริง อาจพิจารณาลดลง หรืออาจเพิ่มเติมรายการบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ ขึ้นอีกได้ ตามกำลังศรัทธาและความสามารถ หรือ

บางท้องถิ่นก็อาจนิยมปฏิบัติพิธีแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของผู้จัดงาน พึงพิจารณาจัดงานให้ดำเนินไปตามความเหมาะสมแก่ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ ชนิดบัวก็ไม่ให้ซ้ำ น้ำ (น้ำใจ) ก็ไม่ให้ชุน จึงจะเป็นผู้สมควรได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้ฉลาดในพิธีการจัดงานเป็นอย่างดี

การจัดพิธีบังสุกุล

พิธีการเบื้องต้น

ก่อนถึงเวลาประกอบพิธีบังสุกุลนั้น พิธีกรนิยมทดลองลาดผ้าภูเขาโยงดูก่อนว่า ความยาวของภูเขาโยงขนาดไหนจึงจะพอดีกับความยาวของอาสนสงฆ์ หรือจึงจะพอดีกับจำนวน พระสงฆ์ที่นิมนต์มาพิจารณาผ้าบังสุกุล

เมื่อได้ทดลองลาดผ้าภูเขาโยงดูแล้ว ก็หาเชือกด้ายมามัดผ้าภูเขาโยงส่วนที่เหลือ แยกไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก และผ้าภูเขาโยงนี้นิยมเชื่อมต่อกับด้ายสายสิญจน์ที่โยงมาจากศพเตรียมไว้ เรียบร้อยก่อนแล้ว ถ้าเป็นงานหลวง นิยมนำผ้าภูเขาโยงจากศพมาต่อเชื่อมภายหลัง ในเมื่อลาดผ้าภูเขาโยงไปตามอาสนสงฆ์เรียบร้อยแล้ว

การลาดผ้าภูเขาโยง

เมื่อถึงเวลาจะทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรนิยมยกผ้าภูเขาโยงส่วนที่จะต้องใช้ลงจาก ภาชนะที่รองรับวางไว้กับพื้นอาสนสงฆ์ ให้ผ้าภูเขาโยงอยู่กึ่งกลางระหว่างพระสงฆ์กับอาสนสงฆ์ แล้วจับชายผ้าภูเขาโยงดึงทอดไปจนตลอดจำนวนพระสงฆ์ทุกรูป

การเก็บผ้าภูเขาโยง

เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลแล้ว พิธีกรนิยมเก็บผ้าภูเขาโยงทันที (เพื่อป้องกันมิให้ผู้ใดข้ามกรายผ้าภูเขาโยงนั้น ซึ่งถือกันว่าเป็นการข้ามกรายศพของผู้ล่วงลับไปแล้ว) โดยวิธีใช้มือทั้งสองข้างช่วยกันเก็บผ้าภูเขาโยงพับด้านปลายเข้ามาเป็นท่อน ๆ ละประมาณ ๑ ศอก หรือ เก็บพับตามรอยพับที่ปรากฏอยู่แล้วนั้น แล้ววางเก็บไว้บนภาชนะสำหรับรองรับตามเดิม

ถ้ายังมีพระสงฆ์ชุดต่อไปจะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุลอีกก็ยังไม่ต้องรีบเก็บผ้าภูเขาโยง รอไว้เก็บเมื่อพระสงฆ์ชุดสุดท้ายพิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว หรือ

นิยมเก็บผ้าภูเขาโยงทุกครั้งที่มีพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลจบแล้ว เพื่อถวายความ สะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์จะลงจากอาสนสงฆ์ได้สะดวก เมื่อพระสงฆ์ชุดต่อไปมานั่งบนอาสนเรียบร้อย แล้วจึงลาดผ้าภูเขาโยงอีกก็ได้

การใช้ด้ายสายสิญจน์ การย้ายภูเขาโยง

ถ้าในพิธีบังสุกุลนั้น ถ้ามิได้เตรียมผ้าภูเขาโยงไว้ ก็นิยมใช้ด้ายสายสิญจน์ทอดแทน ผ้าภูเขาโยง ซึ่งด้ายสายสิญจน์นั้นได้เตรียมโยงมาจากศพพันไว้กับภาชนะรองรับ และวางไว้บน ภาชนะรองรับนั้นแล้ว

เมื่อถึงเวลาทอดผ้าบังสุกุล นิยมให้พิธีกรคลี่กลุ่มด้ายสายสิญจน์ทอดไปตามพื้นอาสนสงฆ์ เช่นเดียวกับลาดผ้าภูเขาโยงดังกล่าวแล้ว

ถ้าในพิธีการบังสุกุลนั้นไม่มีผ้าทอดบังสุกุล เพียงแต่นิมนต์พระสงฆ์ให้จับด้ายสายสิญจน์พิจารณาบังสุกุลเท่านั้น ในกรณีเช่นนี้นิยมให้เจ้าภาพมอบถวายกลุ่มด้ายสายสิญจน์แก่พระผู้เป็นประธานสงฆ์ให้ท่านคลี่ด้ายสายสิญจน์ส่งให้แก่พระภิกษุรูปต่อ ๆ ไปเอง

การเก็บด้ายสายสิญจน์

เมื่อพระสงฆ์พิจารณาบังสุกุลเสร็จแล้วนิยมนมอบให้เป็นหน้าที่ของคฤหัสถ์เป็นผู้ม้วนเก็บด้ายสายสิญจน์ เพราะพระสงฆ์ทั้งนั้นจะต้องตั้งพัดอนุโมทนาส่วนกุศลต่อไป

การทอดผ้าบังสุกุล

วิธีการลาดผ้าภูเขาโยงบังสุกุลที่อาสนสงฆ์

การทอดผ้าบังสุกุลที่อาสนสงฆ์ นิยมทอดผ้าบังสุกุลวิธีวางขวางไว้บนผ้าภูเขาโยงหรือวางขวางไว้บนสายสิญจน์ตรงข้างหน้าพระภิกษุสงฆ์แต่ละรูปไปตามลำดับ หรือ

ถ้าอาสนสงฆ์ข้างหน้าพระสงฆ์มีที่ว่างเหลือน้อย ไม่เพียงพอสำหรับจะทอดผ้าบังสุกุลตามขวางไว้ เพราะถ้าทอดแล้วผ้าภูเขาโยงบังสุกุลอาจตกลงจากอาสนสงฆ์ ในกรณีเช่นนี้ก็นิยมวางทอดผ้าไปตามยาวของผ้าภูเขาโยงก็ได้

วิธีการวางทอดผ้าบังสุกุลนั้น นิยมไม่ต้องเคนถวายแต่พระสงฆ์ เพียงแต่วางทอดถวายไว้ตรงหน้าเท่านั้น

ถ้าผู้วางทอดผ้าบังสุกุลนั้นเป็นประธานพิธีงานนั้น ก็นิยมวางทอดผ้าบังสุกุลผู้เดียวจนครบจำนวนพระสงฆ์ทุกรูปแล้วกลับไปนั่งที่เดิม

ถ้าการบำเพ็ญกุศลนั้นเป็นการบำเพ็ญกุศลระหว่างหมู่ญาติก็นิยมให้วงศ์ญาติญาติช่วยกันวางทอดผ้าบังสุกุล เพื่อเป็นการทำบุญร่วมกัน

เมื่อวางทอดผ้าบังสุกุลแล้ว ก็นิยมนั่งอยู่ข้างหน้าพระสงฆ์ประณมมือคอยรับฟังพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล แล้วตั้งใจอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย

การทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุ

เมื่อผู้เชิญถือพานใส่ผ้าบังสุกุลมาเชิญให้ขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ ผู้รับเชิญลุกขึ้นเดินไปข้างหน้า ผู้รับเชิญนั้นยังไม่ต้องรับผ้าบังสุกุลจากผู้เชิญ

เมื่อขึ้นไปถึงบนเมรุแล้ว ถ้าแต่งเครื่องแบบข้าราชการนิยมยืนตรง ไค้ก้านับศพ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบนิยมยืนตรงน้อมตัวลงยกมือไหว้ศพ แล้วรับผ้าบังสุกุลมาจากผู้เชิญ แล้ววางทอดไว้ ณ ภาชนะที่เขาเตรียมไว้รองรับ หรือวางทอดไว้บนทึบศพ

เมื่อวางทอดผ้าบังสุกุลแล้วนิยม โค้งค้ำนับศพ หรือน้อมตัวลงยกมือไหว้ศพอีกครั้ง แล้วถอยหลังหลีกไปยืน ณ มุมของเมรุด้านซ้ายของพระสงฆ์ที่จะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุลเพื่อรอเวลาพระสงฆ์ขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล

ขณะที่พระสงฆ์ขึ้นมาบนเมรุ ผู้ทอดผ้าบังสุกุลต้องน้อมตัวลงยกมือไหว้ ขณะที่พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล ผู้ทอดผ้าบังสุกุลประณมมือขณะที่พระสงฆ์จะลงจากเมรุไป ผู้ทอดผ้าบังสุกุลนิยมน้อมตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์นั้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินลงจากเมรุ

ถ้าผู้ได้รับเชิญขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลนั้น เป็นประธานพิธีงานประชุมเพลิงศพนั้น และเจ้าภาพได้เชิญขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลเป็นคนสุดท้าย ก็นิยมปฏิบัติเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้ว

แต่เมื่อพระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลเสร็จแล้ว และทำความเคารพพระสงฆ์แล้ว นิยมเริ่มประกอบพิธีประชุมเพลิงศพต่อไปเลย

การเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุ

การเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุล

การเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุนั้น นิยมมีภาชนะสำหรับรองรับผ้าบังสุกุล เช่น พานทอง หรือตะลุ่มมุก ใส่ผ้าบังสุกุล ถือภาชนะใส่ผ้าบังสุกุลนั้นด้วยมือสองข้าง ประคองเข้าไปเชิญท่านผู้มีเกียรติขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุครั้งละ ๑ ท่าน ไม่นิยมเชิญขึ้นไปพร้อมกันหลายท่าน

ผู้ถือภาชนะใส่ผ้าบังสุกุลเข้าไปเชิญนั้น นิยมเดินเข้าไปหาท่านผู้มีเกียรติแล้วยืนตรง โค้งค้ำนับ กล่าวคำเชิญขึ้นไปทอดผ้าบังสุกุลที่เมรุ และนิยมเดินตามหลังผู้มีเกียรติที่ได้รับเชิญนั้นไป โดยเดินตามไปด้านซ้ายมือของท่านผู้มีเกียรตินั้น

เมื่อขึ้นถึงบนเมรุแล้ว ยืนตรงห่างจากผู้มีเกียรตินั้นประมาณ ๑ ก้าว มือทั้งสองข้างประเคนภาชนะใส่ผ้าบังสุกุลยื่นมอบให้แก่ท่านผู้มีเกียรตินั้น

เมื่อมอบผ้าบังสุกุลให้ท่านผู้มีเกียรติแล้วก็ลงจากเมรุเตรียมผ้าบังสุกุลใส่ภาชนะรองรับไปเชิญท่านผู้มีเกียรติท่านต่อ ๆ ไป

การเชิญผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุ

การเชิญท่านผู้มีเกียรติขึ้นทอดผ้าบังสุกุลบนเมรุนั้น นิยมเชิญท่านผู้มีอาวุโสน้อยไปหาท่านผู้มีอาวุโสมากขึ้นไปตามลำดับ

ท่านผู้มีเกียรติซึ่งได้รับเชิญมาเป็นประธานพิธีพระราชทานเพลิงศพ หรือพิธีการประชุมเพลิงศพนั้น นิยมเชิญขึ้นทอดผ้าบังสุกุลเป็นอันดับสุดท้าย เมื่อท่านทอดผ้าบังสุกุลแล้วก็เชิญท่านประกอบพิธีประชุมเพลิงศพสลับต่อไปได้ทันที เพื่อไม่ต้องรบกวนเชิญท่านเดินขึ้นเมรุอีกเป็นครั้งที่สอง

ในการเชิญท่านผู้เป็นประธาน พิธีขึ้นมาทอดผ้าบังสุกุลเป็นอันดับสุดท้ายนี้ ฝ่ายเจ้าภาพนิยมเตรียมอุปกรณ์เครื่องประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ หรือพิธีประชุมเพลิงศพไว้ให้พร้อมบนเมรุนั้นแล้วทุกประการ เพื่อป้องกันมิให้ท่านรอคอยเป็นการเสียเวลา และเป็นการทรมานท่านโดยใช้เหตุอีกด้วย

วิธีปฏิบัติในพิธีพระราชทานเพลิงศพ

เมื่อผู้เป็นประธานพิธีพระราชทานเพลิงศพขึ้นไปบนเมรุแล้วนิยมยืนตรง โคงค์ค้ำบัณฑิรับผ้าไตรมาจากผู้เชิญวางทอดถวายไว้ ณ ภาชนะที่เขาเตรียมไว้รองรับ หรือวางทอดถวายไว้บนหีบศพตามควรแก่กรณี

เมื่อผู้เป็นประธานพิธีวางผ้าไตรทอดถวายแล้วนิยมยืนตรงโคงค์ค้ำบัณฑิ แล้วถอยหลักไปยืน ณ มุมของเมรุด้านซ้ายของพระสงฆ์ที่จะขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล เพื่อรอเวลาพระสงฆ์ขึ้นมาพิจารณาผ้าบังสุกุล

ขณะที่พระสงฆ์ขึ้นมาถึงบนเมรุ ผู้เป็นประธานพิธีนิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์ ขณะที่พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุลผู้เป็นประธานพิธีนิยมประณมมือ ขณะที่พระสงฆ์จะลงจากเมรุไปผู้เป็นประธานพิธีนิยมโน้มตัวลงยกมือไหว้พระสงฆ์อีกครั้งหนึ่ง

ต่อจากนั้น ผู้เป็นประธานพิธีเริ่มการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ นิยมปฏิบัติดังนี้ ผู้เป็นประธานพิธียืนหันหน้าไปทางทิศที่ตั้งพระราชวังที่ในหลวงประทับอยู่ ยืนตรงโคงค์ค้ำบัณฑิ ถวายความเคารพในหลวงแล้วหันกลับมาทางที่ตั้งศพ รับเครื่องสักการบูชาศพจากเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวัง วางเคารพศพที่เชิงตะกอนยืนตรงโคงค์ค้ำบัณฑิ แล้วรับดอกไม้จันทน์มาจุดที่ไฟหลวงวางที่เชิงตะกอน แล้วยืนตรงโคงค์ค้ำบัณฑิแล้วหันหน้าไปทางทิศที่ตั้งพระราชวังที่ในหลวงประทับอยู่ ยืนตรงโคงค์ค้ำบัณฑิ ถวายความเคารพในหลวงอีกครั้งหนึ่ง แล้วเดินลงจากเมรุ เป็นเสร็จการประกอบพิธีพระราชทานเพลิงศพ